ఇకారాన్తః పుంలిఙ్గః ఔడులోమి శబ్దః

(ఉడులోమాఖ్యుని కుమారుడు.)

ఔడులోమిః	ఔడులోమీ	ఉడులోమాః
హేఔడులోమే	హేఔడులోమీ	హేఉడులోమాః
ఔడులోమిం	ఔడులోమీ	ఉడులోమాన్
ఔడులోమినా	ఔడులోమిభ్యాం	ఉడులోమైః
ఔడులోమయే	ఔడులోమిభ్యాం	ఉడులోమేభ్యః
ఔడులోమేః	ఔడులోమిభ్యాం	ఉడులోమేభ్యః
ఔడులోమేః	ఔడులోమ్యోః	ఉడులోమానాం
ఔడులోమౌ	ఔడులోమ్యోః	ఉడులోమేషు

ఏవం,

ఆత్రేయః	ఆత్రేయౌ	అత్రయః
ఐక్ష్వాకః	ఐక్ష్వాకౌ	ఇక్ష్వాకవః

ఇత్యాదయ శ్శాస్త్రవశే నావగంతవ్యాః.

—:0:—

శ్లో॥ గవాక్ఛబ్దస్య రూపాణి క్లీబేఽర్చాగతి భేదతః।
అస న్ధ్యవత్ పూర్వరూపై ర్నవాధికశతం మతం॥

చకారాన్త నపుంసకలింగో గవాక్ఛబ్దః

గవాక్		
గవాగ్		
గోఅక్		
గోఅగ్		
గోక్	గోచీ	
గోగ్	గవాఞ్చీ	గవాఞ్చి
(ఇతిగతౌ షట్)	గోఅఞ్చీ	గోఅఞ్చి
గవాఙ్	గోఞ్చీ	గోఞ్చి
గోఅఙ్		
గోఙ్		
(ఇతి పూజాయాం త్రీణి)		

ఏవం ద్వితీయా విభక్తా వపి

గోచా	గవాగ్భ్యాం	గవాగ్భిః
గవాఞ్చా	గోఅగ్భ్యాం	గోఅగ్భిః
గోఅఞ్చా	గోగ్భ్యాం	గోగ్భిః
గోఞ్చా	గవాఙ్భ్యాం	గవాఙ్భిః
	గోఅఙ్భ్యాం	గోఅఙ్భిః
	గోఙ్భ్యాం	గోఙ్భిః

ఇకారాన్తః పుంలిఙ్గః ఔడులోమి శబ్దః

(ఉడులోమాఖ్యుని కుమారుఁడు.)

ఔడులోమిః	ఔడులోమీ	ఉడులోమాః
హే ఔడులోమే	హే ఔడులోమీ	హే ఉడులోమాః
ఔడులోమిం	ఔడులోమీ	ఉడులోమాన్
ఔడులోమినా	ఔడులోమిభ్యాం	ఉడులోమైః
ఔడులోమయే	ఔడులోమిభ్యాం	ఉడులోమేభ్యః
ఔడులోమేః	ఔడులోమిభ్యాం	ఉడులోమేభ్యః
ఔడులోమేః	ఔడులోమ్యోః	ఉడులోమానాం
ఔడులోమౌ	ఔడులోమ్యోః	ఉడులోమేషు

ఏవం,

ఆత్రేయః	ఆత్రేయౌ	అత్రయః
ఐక్ష్వాకః	ఐక్ష్వాకౌ	ఇక్ష్వాకవః

ఇత్యాదయ శ్శాస్త్రప్రవేశే నావగంతవ్యాః.

—:0:—

శ్లో॥ గవాక్ఛబ్దస్య రూపాణి క్లీబే౽ర్చాగతి భేదతః।
అస న్ధ్యవఙ్ పూర్వరూపై ర్నవాధికశతం మతం॥

చకారాన్త నపుంసకలింగో గవాక్ఛబ్దః

గవాక్		
గవాగ్		
గోఅక్		
గోఅగ్		
గోక్	గోచీ	గవాఞ్చి
గోగ్	గవాఞ్చీ	గోఅఞ్చి
(ఇతిగతౌ షట్)	గోఅఞ్చీ	గోఞ్చి
గవాఙ్	గోఞ్చీ	
గోఅఙ్		
గోఙ్		
(ఇతి పూజాయాం త్రీణి)		

ఏవం ద్వితీయా విభక్తా వపి

గోచా	గవాగ్భ్యాం	గవాగ్భిః
గవాఞ్చా	గోఅగ్భ్యాం	గోఅగ్భిః
గోఅఞ్చా	గోగ్భ్యాం	గోగ్భిః
గోఞ్చా	గవాఙ్భ్యాం	గవాఙ్భిః
	గోఅఙ్భ్యాం	గోఅఙ్భిః
	గోఙ్భ్యాం	గోఙ్భిః

గోచే
గవాఞ్చే
గోఅఞ్చే
గోఞ్చే
} భ్యామి ప్రాతిపదికవత్ {
గవాగ్భ్యః
గోఅగ్భ్యః
గోగ్భ్యః
గవాఙ్భ్యః
గోఅఙ్భ్యః
గోఙ్భ్యః

గోచః
గవాఞ్చః
గోఅఞ్చః
గోఞ్చః
} భ్యామి ప్రాతిపదికవత్ భ్యసి ప్రాతిపదికవత్

ఙసి-ఙసి వత్ {
గోచోః
గవాఞ్చోః
గోఅఞ్చోః
గోఞ్చోః
{
గోచాం
గవాఞ్చాం
గోఅఞ్చాం
గోఞ్చాం

గోచి
గవాఞ్చి
గోఅఞ్చి
గోఞ్చి
} ఓసి ప్రాతిపదికవత్ {
గవాక్షు
గోఅక్షు
గోక్షు
గవాఙ్షు
గోఅఙ్షు
గోఙ్షు
గవాఙ్క్షు
గోఅఙ్క్షు
గోఙ్క్షు

శ్రీ హయగ్రీవాయ నమః.

శబ్దమఞ్జరీ.

—(•)—

అజన్తపుంలిఙ్గ సాధారణశబ్దాః.

అకారాన్తః పుంలిఙ్గో రామశబ్దః. (రాముఁడు)

(రమంతే అస్మిన్నితి రామః)

ఏకవచనం	ద్వివచనం	బహువచనం	
రామః	రామౌ	రామాః.	ప్రథమావిభక్తిః
హేరామ	హేరామౌ	హే రామాః.	సంబోధనప్రథమావిభక్తిః
రామం	రామౌ	రామాన్.	ద్వితీయావిభక్తిః
రామేణ	రామాభ్యాం	రామైః.	తృతీయావిభక్తిః
రామాయ	రామాభ్యాం	రామేభ్యః.	చతుర్థీవిభక్తిః
రామాత్	రామాభ్యాం	రామేభ్యః.	పఞ్చమీవిభక్తిః
రామస్య	రామయోః	రామాణాం.	షష్ఠీవిభక్తిః
రామే	రామయోః	రామేషు.	సప్తమీవిభక్తిః

ఏవం- కృష్ణః- గోవిన్దః- ముకున్దః- సోమః- ఇత్యాదయః.

ఏవం=ఈలాగునే. ఇత్యాదయః=మొదలయినవి. అనియర్థము.

గోచే
గవాఞ్చే
గోఅఞ్చే
గోఞ్చే
} భ్యామి ప్రాగ్వత్ {
గవాగ్భ్యః
గోఅగ్భ్యః
గోగ్భ్యః
గవాఙ్భ్యః
గోఅఙ్భ్యః
గోఙ్భ్యః

గోచః
గవాఞ్చః
గోఅఞ్చః
గోఞ్చః
} భ్యామి ప్రాగ్వత్ భ్యసి ప్రాగ్వత్

ఙసి-ఙసి వత్
{ గోచోః
గవాఞ్చోః
గోఅఞ్చోః
గోఞ్చోః

{ గోచాం
గవాఞ్చాం
గోఅఞ్చాం
గోఞ్చాం

గోచి
గవాఞ్చి
గోఅఞ్చి
గోఞ్చి
} ఓసి ప్రాగ్వత్.
{ గవాక్షు
గోఅక్షు
గోక్షు
గవాఙ్షు
గోఅఙ్షు
గోఙ్షు
గవాఙ్‌క్షు
గోఅఙ్‌క్షు
గోఙ్‌క్షు

శ్రీ హయగ్రీవాయ నమః.

శబ్దమఞ్జరీ.

—(•)—

అజన్తపుంలిఙ్గ సాధారణశబ్దాః.

అకారాన్తః పుంలిఙ్గో రామశబ్దః. (రాముఁడు)

(రమన్తే అస్మిన్నితి రామః)

ఏకవచనం	ద్వివచనం	బహువచనం	
రామః	రామౌ	రామాః.	ప్రథమావిభక్తిః
హేరామ	హేరామౌ	హే రామాః.	సంబోధనప్రథమావిభక్తిః
రామం	రామౌ	రామాన్.	ద్వితీయావిభక్తిః
రామేణ	రామాభ్యాం	రామైః.	తృతీయావిభక్తిః
రామాయ	రామాభ్యాం	రామేభ్యః.	చతుర్థీవిభక్తిః
రామాత్	రామాభ్యాం	రామేభ్యః.	పఞ్చమీవిభక్తిః
రామస్య	రామయోః	రామాణాం.	షష్ఠీవిభక్తిః
రామే	రామయోః	రామేషు.	సప్తమీవిభక్తిః

ఏవం- కృష్ణః- గోవిన్దః- ముకున్దః- సోమః- ఇత్యాదయః.

ఏవం=ఈలాగునే. ఇత్యాదయః = మొదలయినవి.అనియర్థము.

శబ్దార్థవిభక్తివచనాని.

శబ్దము.	అర్థము.	విభక్తివచనము.
రామః	రాముఁడు	ప్రథమైకవచనము
రామౌ	ఇద్దఱు రాములు	ప్రథమాద్వివచనము
రామాః	బహు రాములు	ప్రథమాబహువచనము
హే రామ!	ఓ రామా!	సంబోధన ప్రథమైకవచనము
హే రామౌ!	ఓయిద్దఱు రాములార!	సం॥ ప్రథమాద్వివచనము
హే రామాః!	ఓ బహు రాములార!	సం॥ ప్రథమాబహువచనము
రామమ్	రాముని	ద్వితీయైకవచనము
రామౌ	ఇద్దఱు రాములను	ద్వితీయాద్వివచనము
రామాన్	బహు రాములను	ద్వితీయాబహువచనము
రామేణ	రాముని చేత	తృతీయైకవచనము
రామాభ్యామ్	ఇద్దఱు రాముల చేత	తృతీయాద్వివచనము
రామైః	బహు రాముల చేత	తృతీయాబహువచనము
రామాయ	రామునికొఱకు	చతుర్థ్యేకవచనము
రామాభ్యాం	ఇద్దఱు రాములకొఱకు	చతుర్థీద్వివచనము
రామేభ్యః	బహు రాములకొఱకు	చతుర్థీబహువచనము

రామాత్	రామునివలన	పఞ్చమ్యేకవచనము
రామాభ్యామ్	ఇద్దఱురాములవలన	పఞ్చమీద్వివచనము
రామేభ్యః	బహురాములవలన	పఞ్చమీబహువచనము
రామస్య	రామునియొక్క	షష్ఠ్యేకవచనము
రామయోః	ఇద్దఱురాములయొక్క	షష్ఠీద్వివచనము
రామాణామ్	బహురాములయొక్క	షష్ఠీబహువచనము
రామే	రామునియందు	సప్తమ్యేకవచనము
రామయోః	ఇద్దఱురాములయందు	సప్తమీద్వివచనము
రామేషు	బహురాములయందు	సప్తమీబహువచనము

ఎల్లశబ్దములకునిల్లేవచనములనుఅర్థములనునూహింపవలయును.

—:0:—

ఇకారాన్తః పుంలిఙ్గో హరిశబ్దః (విష్ణువు)

(హరతి పాపాన్ ఇతి హరిః)

హరిః	హరీ	హరయః
హే హరే	హే హరీ	హే హరయః
హరిమ్	హరీ	హరీన్
హరిణా	హరిభ్యామ్	హరిభిః
హరయే	హరిభ్యామ్	హరిభ్యః
హరేః	హరిభ్యామ్	హరిభ్యః
హరేః	హర్యోః	హరీణామ్
హరౌ	హర్యోః	హరిషు

ఏవం గిరిః, శౌరిః, కవిః, అగ్నిః, రవిః, దాశరథిః, ఇత్యాదయః.

ఉకారాన్తః పుంలిఙ్గః శమ్భుశబ్దః (శివుఁడు).

(శం భవతి అస్మాదితి శంభుః.)

శమ్భుః	శమ్భూ	శమ్భవః
హే శమ్భో	హే శమ్భూ	హే శమ్భవః
శమ్భుమ్	శమ్భూ	శమ్భూన్
శమ్భునా	శమ్భుభ్యామ్	శమ్భుభిః
శమ్భవే	శమ్భుభ్యామ్	శమ్భుభ్యః
శమ్భోః	శమ్భుభ్యామ్	శమ్భుభ్యః
శమ్భోః	శమ్భ్వోః	శమ్భూనామ్
శమ్భౌ	శమ్భ్వోః	శమ్భుషు

ఏవం గురుః, విష్ణుః, భానుః, విధుః, ఇత్యాదయః.

ఋకారాన్తః పుంలిఙ్గో ధాతృశబ్దః (బ్రహ్మ).

(దధాతి ఇతి ధాతా.)

ధాతా	ధాతారౌ	ధాతారః
హేధాతః	హేధాతారౌ	హేధాతారః
ధాతారమ్	ధాతారౌ	ధాతౄన్
ధాత్రా	ధాతృభ్యామ్	ధాతృభిః
ధాత్రే	ధాతృభ్యామ్	ధాతృభ్యః
ధాతుః	ధాతృభ్యామ్	ధాతృభ్యః
ధాతుః	ధాత్రోః	ధాతౄణాం
ధాతరి	ధాత్రోః	ధాతృషు

ఏవం గన్తా, త్రాతా, శాస్తా, కర్తా, ఇత్యాదయః.

ఋకారాన్తః పుంలిఙ్గః పితృ శబ్దః (తండ్రి).

(పాతి ఇతి పితా.)

పితా	పితరౌ	పితరః
హే పితః	హే పితరౌ	హే పితరః
పితరమ్	పితరౌ	పితౄన్

శేషం ధాతృశబ్దవత్.

(మిగిలిన విభక్తులు ధాతృశబ్దమునకు చెప్పినట్లే చెప్పవలెను.

ఏవం జామాతా, భ్రాతా, ఇత్యాదయః.

ఓకారాన్తః పుంలిఙ్గో గో శబ్దః (ఎద్దు).

(గచ్ఛతి ఇతి గౌః.)

గౌః	గావౌ	గావః
హే గౌః	హే గావౌ	హే గావః
గామ్	గావౌ	గాః
గవా	గోభ్యామ్	గోభిః
గవే	గోభ్యామ్	గోభ్యః
గోః	గోభ్యామ్	గోభ్యః
గోః	గవోః	గవామ్
గవి	గవోః	గోషు

ఏవం సుద్యౌః, స్మృతౌః ఇత్యాదయః.

ఇ త్యజన్తపుంలిఙ్గ సాధారణశబ్దాః.

(ఇవి అజంత పుంలిఙ్గ సాధారణ శబ్దములు)

——

అజన్త స్త్రీలిఙ్గసాధారణశబ్దాః.

ఆకారాన్తః స్త్రీలిఙ్గో రమా శబ్దః (లక్ష్మీః).

(రమతే క్రీడతే హరిర్యయా ఇతి రమా).

రమా	[illegible]మే	రమాః
హే రమే	హే రమే	హే రమాః
రమామ్	రమే	రమాః
రమయా	రమాభ్యామ్	రమాభిః
రమాయై	రమాభ్యామ్	రమాభ్యః
రమాయాః	రమాభ్యామ్	రమాభ్యః
రమాయాః	రమయోః	రమాణామ్
రమాయామ్	రమయోః	రమాసు

ఏవం కమలా, సీతా, భామా, పద్మా, వామా, ఇత్యాదయః.

ఇకారాన్తః స్త్రీలిఙ్గో మతి శబ్దః (బుద్ధిః).

(మన్యతే బుధ్యతే అనయా ఇతి మతిః)

మతిః	మతీ	మతయః
హే మతే	హే మతీ	[illegible] మతయః
మతిమ్	మతీ	మతీః
మత్యా	మతిభ్యామ్	మ[illegible]భిః
మత్యై, మతయే	మతిభ్యామ్	మతిభ్యః
మత్యాః, మతేః	మతిభ్యామ్	మతిభ్యః
మత్యాః, మతేః	మత్యోః	మతీనామ్
మత్యామ్, మతౌ	మత్యోః	మతి[illegible]

ఏవం రుచిః, ఘృణిః, బుద్ధిః, నీతిః, ఇత్యాదయః.

ఈకారాన్త స్త్రీలిఙ్గో గౌరీ శబ్దః (పార్వతి)

(గౌరీ = గౌరవర్ణా)

గౌరీ	గౌర్యౌ	గౌర్యః,
హే గౌరి	హే గౌర్యౌ	హే గౌర్యః
గౌరీం	గౌర్యౌ	గౌరీః
గౌర్యా	గౌరీభ్యాం	గౌరీభిః
గౌర్యై	గౌరీభ్యాం	గౌరీభ్యః
గౌర్యాః	గౌరీభ్యాం	గౌరీభ్యః
గౌర్యాః	గౌర్యోః	గౌరీణాం
గౌర్యాం	గౌర్యోః	గౌరీషు

ఏవం వాణీ, నదీ, నగరీ, దేవీ, భవానీ, ఇత్యాదయః.

ఉకారాన్తః స్త్రీలిఙ్గో ధేను శబ్దః, (ఆవు)

(ధినోతి ప్రీణయతి దుగ్ధాదినా ఇతి ధేనుః)

ధేనుః	ధేనూ	ధేనవః
హే ధేనో	హే ధేనూ	హే ధేనవః
ధేనుం	ధేనూ	ధేనూః
ధేన్వా	ధేనుభ్యాం	ధేనుభిః
ధేన్వై, ధేనవే	ధేనుభ్యాం	ధేనుభ్యః
ధేన్వాః, ధేనోః	ధేనుభ్యాం	ధేనుభ్యః
ధేన్వాః, ధేనోః	ధేన్వోః	ధేనూనాం
ధేన్వాం, ధేనౌ	ధేన్వోః	ధేనుషు

ఏవం తనుః, ఇషుః, పటుః, ఇత్యాదయః.

ఊకారాన్తః స్త్రీలిఙ్గో వధూ శబ్దః (ఆఁడుది)

(వధూః=జా.రూ.)

వధూః	వధ్వౌ	వధ్వః
హేవధు	హేవధ్వౌ	హేవధ్వః
వధూం	వధ్వౌ	వధూః
వధ్వా	వధూభ్యాం	వధూభిః
వధ్వై	వధూభ్యాం	వధూభ్యః
వధ్వాః	వధూభ్యాం	వధూభ్యః
వధ్వాః	వధ్వోః	వధూనాం
వధ్వాం	వధ్వోః	వధూషు

ఏవం తనూః, చమూః, ఇత్యాదయః.

ఋకారాన్తః స్త్రీలిఙ్గో మాతృ శబ్దః, (తల్లి)

(మినోతి గర్భాశయే ఇతి మాతా

మాతా	మాతరౌ	మాతరః
హేమాతః	హేమాతరౌ	హేమాతరః
మాతరం	మాతరౌ	మాతౄః

శేషం ధాతృశబ్దవత్ (తక్కినవిభక్తులు ధాతృశబ్దము వలెనే)

ఏవం మాతా, ననాన్దా, దుహితా ఇత్యాదయః

ఇత్యజంత స్త్రీలింగ సాధారణశబ్దాః

(ఇవి అజంత స్త్రీలింగ సాధారణ శబ్దములు)

అథాజన్త నపుంసకలిఙ్గ సాధారణశబ్దాః.

అకారాన్త నపుంసకలిఙ్గో జ్ఞాన శబ్దః (తెలివి)

(జ్ఞాయతే అనేన ఇతి జ్ఞానం)

జ్ఞానమ్	జ్ఞానే	జ్ఞానాని
హే జ్ఞాన	హే జ్ఞానే	హే జ్ఞానాని
జ్ఞానం	జ్ఞానే	జ్ఞానాని
జ్ఞానేన	జ్ఞానాభ్యాం	జ్ఞానైః
జ్ఞానాయ	జ్ఞానాభ్యాం	జ్ఞానేభ్యః
జ్ఞానాత్	జ్ఞానాభ్యాం	జ్ఞానేభ్యః
జ్ఞానస్య	జ్ఞానయోః	జ్ఞానానాం
జ్ఞానే	జ్ఞానయోః	జ్ఞానేషు

ఏవం ధనం, వనం, అంబరం, సదనం, ఫలం, ఇత్యాదయః.

ఇకారాన్త నపుంసకలిఙ్గ శ్శుచి శబ్దః (పరిశుద్ధము)

(శుచిః పరిశుద్ధిః)

శుచి	శుచినీ	శుచీని
హే శుచే, హే శుచి	హే శుచినీ	హే శుచీని
శుచి	శుచినీ	శుచీని
శుచినా	శుచిభ్యాం	శుచిభిః
శుచినే, శుచవే	శుచిభ్యాం	శుచిభ్యః
శుచినః, శుచేః	శుచిభ్యాం	శుచిభ్యః
శుచినః, శుచేః	శుచినోః, శుచ్యోః	శుచీనాం
శుచిని, శుచౌ	శుచినోః, శుచ్యోః	శుచిషు

ఏవం శివరాతి, నీలరుచి, ఇత్యాదయోఽభాషితపుంస్కాః

ఇకారాన్త నపుంసకలిఙ్గో వారి శబ్దః (ఉదకము)

(వారయతి మల మితి వారి)

వారి	వారిణీ	వారీణి
హే వారే, హే వారి	హే వారిణీ	హే వారీణి
వారి	వారిణీ	వారీణి
వారిణా	వారిభ్యాం	వారిభిః
వారిణే	వారిభ్యాం	వారిభ్యః
వారిణః	వారిభ్యాం	వారిభ్యః
వారిణః	వారిణోః	వారీణాం
వారిణి	వారిణోః	వారిషు

ఏవం కరాంఘ్రి, పాదపాణి, ఇత్యాదయో౽భాషితపుంస్కాః

ఉకారాన్తనపుంసకలిఙ్గో మృదు శబ్దః, (మెత్తనిది)

(మృదు=మార్దవం)

మృదు	మృదునీ	మృదూని
హే మృదో, హే మృదు	హే మృదునీ	హే మృదూని
మృదు	మృదునీ	మృదూని
మృదునా	మృదుభ్యాం	మృదుభిః
మృదునే, మృదవే	మృదుభ్యాం	మృదుభ్యః
మృదునః, మృదోః	మృదుభ్యాం	మృదుభ్యః
మృదునః, మృదోః	మృదునోః, మృద్వోః,	మృదూనాం
మృదుని, మృదౌ	మృదునోః, మృద్వోః	మృదుషు

ఏవం పటు, హృదయాళు, ఇత్యాదయో౽భాషితపుంస్కాః

ఉకారాన్త నపుంసకలింగో మధు శబ్దః (తేనె)

(మధు, మకరందం, మద్యమ్, క్షౌద్రమ్)

మధు	మధునీ	మధూని
హే మధో, హే మధు	హే మధునీ	హే మధూని
మధు	మధునీ	మధూని
మధునా	మధుభ్యాం	మధుభిః
మధునే	మధుభ్యాం	మధుభ్యః
మధునః	మధుభ్యాం	మధుభ్యః
మధునః	మధునోః	మధూనాం
మధుని	మధునోః	మధుషు

ఏవం జతు, అంబు, జత్రు, శ్మశ్రు, ఇత్యాదయోఽభాషితపుంస్కాః

ఋకారాన్త నపుంసకలింగః కర్తృ శబ్దః (చేయునది)

(కరోతి ఇతి కర్తృ)

కర్తృ	కర్తృణీ	కర్తౄణి
హే కర్తృ, హే కర్తః	హే కర్తృణీ	హే కర్తౄణి
కర్తృ	కర్తృణీ	కర్తౄణి
కర్తృణా, కర్త్రా	కర్తృభ్యామ్	కర్తృభిః
కర్తృణే, కర్త్రే	కర్తృభ్యామ్	కర్తృభ్యః
కర్తృణః, కర్తుః	కర్తృభ్యామ్	కర్తృభ్యః
కర్తృణః, కర్తుః	కర్తృణోః, కర్త్రోః	కర్తౄణామ్
కర్తృణి, కర్తరి	కర్తృణోః, కర్త్రోః	కర్తృషు

ఏవం జ్ఞాతృ, గన్తృ ఇత్యాదయః ఇత్యజన్తనపుంసకలిఙ్గ సాధారణ శబ్దాః, (ఇవి అజంత నపుంసలింగ సాధారణ శబ్దములు)

అథ హలన్త పుంలింగ సాధారణ శబ్దాః

చకారాన్తః పుంలింగో జలముక్ శబ్దః (మేఘః)

(జలం ముంచతి ఇతి జలముక్)

జలముక్	జలముచౌ	జలముచః
హే జలముక్	హే జలముచౌ	హే జలముచః
జలముచం	జలముచౌ	జలముచః
జలముచా	జలముగ్భ్యాం	జలముగ్భిః
జలముచే	జలముగ్భ్యాం	జలముగ్భ్యః
జలముచః	జలముగ్భ్యాం	జలముగ్భ్యః
జలముచః	జలముచోః	జలముచాం
జలముచి	జలముచోః	జలముక్షు

ఏవం సువాక్ - పయోముక్ ఇత్యాదయః.

జకారాంతః పుంలింగో భిషక్ శబ్దః-(వైద్యుడు) భిషజ్యతి ఇతి భిషక్

భిషక్	భిషజౌ	భిషజః
హే భిషక్	హే భిషజౌ	హే భిషజః
భిషజం	భిషజౌ	భిషజః
భిషజా	భిషగ్భ్యాం	భిషగ్భిః
భిషజే	భిషగ్భ్యాం	భిషగ్భ్యః
భిషజః	భిషగ్భ్యాం	భిషగ్భ్యః
భిషజః	భిషజోః	భిషజాం
భిషజి	భిషజోః	భిషక్షు

ఏవం లిసుత్విక్ - ఋత్విక్ ఇత్యాదయః.

తకారాన్తః పుంలింగో మరుచ్ఛబ్దః (వాయువు)

(కుపితేన అనేన మ్రియతే లోకః ఇతి మరుత్)

మరుత్	మరుతౌ	మరుతః
హే మరుత్	హే మరుతౌ	హే మరుతః
మరుతం	మరుతౌ	మరుతః
మరుతా	మరుద్భ్యాం	మరుద్భిః
మరుతే	మరుద్భ్యాం	మరుద్భ్యః
మరుతః	మరుద్భ్యాం	మరుద్భ్యః
మరుతః	మరుతోః	మరుతాం
మరుతి	మరుతోః	మరుత్సు

ఏవం - ఇంద్రజిత్ - సోమసుత్ - భాష్యకృత్ - జక్షత్
జాగ్రత్ - దరిద్రత్ - శాసత్ - చకాసత్ - దధత్ - దదత్
జుహ్వత్ - బిభ్యత్ - బోభువత్ - ఇత్యాదయః.

తకారాంతః పులింగః పచచ్ఛబ్దః (వంటవాడు)

(పచతి ఇతి పచన్)

పచన్	పచంతౌ	పచన్తః
పచంతం	పచంతౌ	పచతః

శేషం మరుచ్ఛబ్దవత్ (తక్కినరూపములుమరుచ్ఛబ్దమువలె)

ఏవం-భవన్ -అదన్ -దీవ్యన్ - సున్వన్ -తుదన్ -రుంధన్ -కుర్వన్
క్రీణన్ - కారయన్ -చికీర్షన్ -పుత్రీయన్ -ఇత్యాదయః

తకారాంతః పుంలింగో ధీమచ్ఛబ్దః (బుద్ధిమంతుఁడు)

(ధీః అస్య అస్తి ఇతి ధీమాన్)

ధీమాన్	ధీమంతౌ	ధీమంతః
హే ధీమన్	హే ధీమంతౌ	హే ధీమంతః
ధీమంతం	ధీమంతౌ	ధీమతః

శేషం మరుచ్ఛబ్దవత్ (తక్కిన విభక్తులు మరుచ్ఛబ్దమువలె)

ఏవం - గుణవాన్-భవాన్ - ఇత్యాదయః.

తకారాన్తః పుంలింగో మహచ్ఛబ్దః (గొప్పవాఁడు)

(మహ్యతే పూజ్యతే ఇతి మహాన్)

మహాన్	మహాంతౌ	మహాంతః
హే మహన్	హే మహాంతౌ	హే మహాంతః
మహాంతం	మహాంతౌ	మహతః

శేషం మరుచ్ఛబ్దవత్ (మిగిలినవి మరుచ్ఛబ్దమునకువలె)

దకారాంతః పుంలింగో దివిషచ్ఛబ్దః (దేవత)

(దివి సీదతి ఇతి దివిషత్)

దివిషత్	దివిషదౌ	దివిషదః
హే దివిషత్	హే దివిషదౌ	హే దివిషదః
దివిషదం	దివిషదౌ	దివిషదః
దివిషదా	దివిషద్భ్యాం	దివిషద్భిః
దివిషదే	దివిషద్భ్యాం	దివిషద్భ్యః
దివిషదః	దివిషద్భ్యాం	దివిషద్భ్యః
దివిషదః	దివిషదోః	దివిషదాం
దివిషది	దివిషదోః	దివిషత్సు

ఏవం - వేదవిత్ - క్రవ్యాత్ - ఇత్యాదయః.

నకారాంతః పుంలింగో రాజన్ శబ్దః (రాజు)

(రాజతే శోభతే అసౌ ఇతి రాజా)

రాజా	రాజానౌ	రాజానః
హే రాజన్	హే రాజానౌ	హే రాజానః
రాజానం	రాజానౌ	రాజ్ఞః
రాజ్ఞా	రాజభ్యాం	గాజభిః
రాజ్ఞే	రాజభ్యాం	రాజభ్యః
రాజ్ఞః	రాజభ్యాం	రాజభ్యః
రాజ్ఞః	రాజ్ఞోః	రాజ్ఞాం
రాజ్ఞి, రాజని	రాజ్ఞోః	రాజసు

ఏవం - సుత్రామా - మహిమా - ఇత్యాదయః.

నకారాంతః పుంలింగ ఆత్మన్ శబ్దః (తాను)

(అతతి ఇతి ఆత్మా)

ఆత్మా	ఆత్మానౌ	ఆత్మానః
హే ఆత్మన్	హే ఆత్మానౌ	హే ఆత్మానః
ఆత్మానం	ఆత్మానౌ	ఆత్మనః
ఆత్మనా	ఆత్మభ్యాం	ఆత్మభిః
ఆత్మనే	ఆత్మభ్యాం	ఆత్మభ్యః
ఆత్మనః	ఆత్మభ్యాం	ఆత్మభ్యః
ఆత్మనః	ఆత్మనోః	ఆత్మనాం
ఆత్మని	ఆత్మనోః	ఆత్మసు

ఏవం - వర్మా - పాప్మా - యజ్వా - సహకృత్వా - ఇత్యాదయః

నకారాన్తః పుంలింగో గుణిన్ శబ్దః (గుణవంతుడు)

(గుణాని అస్య సంతీతి గుణీ)

గుణీ	గుణినౌ	గుణినః
హే గుణిన్	హే గుణినౌ	హే గుణినః
గుణినం	గుణినౌ	గుణినః
గుణినా	గుణిభ్యాం	గుణిభిః
గుణినే	గుణిభ్యాం	గుణిభ్యః
గుణినః	గుణిభ్యాం	గుణిభ్యః
గుణినః	గుణినోః	గుణినామ్
గుణిని	గుణినోః	గుణిషు

ఏవం - యశస్వీ - కరీ ఇత్యాదయః.

శవర్ణాంతః పుంలింగో విట్ఛబ్దః - (మనుష్యుడు)

(విశతి ఇతి విట్)

విట్	విశౌ	విశః
హే విట్	హే విశౌ	హే విశః
విశం	విశౌ	విశః
విశా	విడ్భ్యాం	విడ్భిః
విశే	విడ్భ్యాం	విడ్భ్యః
విశః	విడ్భ్యాం	విడ్భ్యః
విశః	విశోః	విశాం
విశి	విశోః	విట్సు

ఏవం-భ్రట్ - మృట్ - ఇత్యాదయః.

షకారాన్తః పుంలిఙ్గో ద్విట్ఛబ్దః (శత్రువు)

(ద్వేష్టి ఇతి ద్విట్)

ద్విట్	ద్విషౌ	ద్విషః
హే ద్విట్	హే ద్విషౌ	హే ద్విషః
ద్విషం	ద్విషౌ	ద్విషః
ద్విషా	ద్విడ్భ్యాం	ద్విడ్భిః
ద్విషే	ద్విడ్భ్యాం	ద్విడ్భ్యః
ద్విషః	ద్విడ్భ్యాం	ద్విడ్భ్యః
ద్విషః	ద్విషోః	ద్విషాం
ద్విషి	ద్విషోః	ద్విట్సు

ఏవం - రత్నముట్ - సితత్విట్ - ఇత్యాదయః

సకారాన్తః పుంలిఙ్గో వేధశ్శబ్దః (బ్రహ్మ)

(విధతి సృజతీతి వేధాః)

వేధాః	వేధసౌ	వేధసః
హే వేధః	హే వేధసౌ	హే వేధసః
వేధసమ్	వేధసౌ	వేధసః
వేధసా	వేధోభ్యాం	వేధోభిః
వేధసే	వేధోభ్యాం	వేధోభ్యః
వేధసః	వేధోభ్యాం	వేధోభ్యః
వేధసః	వేధసోః	వేధసాం
వేధసి	వేధసోః	వేధస్సు

ఏవం, చంద్రమాః ఇత్యాదిః

సకారాంతః పుంలింగ శ్రేయశ్శబ్దః (శ్రేష్ఠుడు)
(శుభేన శ్రియతి ఇతి శ్రేయః)

శ్రేయాన్	శ్రేయాంసౌ	శ్రేయాంసః
హే శ్రేయాన్	హే శ్రేయాంసౌ	హే శ్రేయాంసః
శ్రేయాంసం	శ్రేయాంసౌ	శ్రేయసః

శేషం వేధశ్శబ్దవత్. ఏవం ప్రేయాన్-గరీయాన్-ఇత్యాదయః

సకారాంతః పులింగో విద్వచ్ఛబ్దః (విద్వాంసుడు)
(వేత్తి సర్వం విద్వాన్)

విద్వాన్	విద్వాంసౌ	విద్వాంసః
హేవిద్వన్	హేవిద్వాంసౌ	హేవిద్వాంసః
విద్వాంసం	విద్వాంసౌ	విదుషః
విదుషా	విద్వద్భ్యాం	విద్వద్భిః
విదుషే	విద్వద్భ్యాం	విద్వద్భ్యః
విదుషః	విద్వద్భ్యాం	విద్వద్భ్యః
విదుషః	విదుషోః	విదుషాం
విదుషి	విదుషోః	విద్వత్సు

ఏవం – సేదివాన్ – ఉపేయివాన్ – తస్థివాన్ – ఇత్యాదయః.

హకారాంతః పుంలింగో లిట్శబ్దః (ఆస్వాదించువాఁడు)
(లిహ ఇతి లిట్)

లిట్	లిహౌ	లిహః
హే లిట్	హే లిహౌ	హే లిహః
లిహం	లిహౌ	లిహః
లిహా	లిడ్భ్యాం	లిడ్భిః
లిహే	లిడ్భ్యాం	లిడ్భ్యః
లిహః	లిడ్భ్యాం	లిడ్భ్యః
లిహః	లిహోః	లిహాం
లిహి	లిహోః	లిట్సు

ఏవం - మహీరుట్ - ఇత్యాదయః

ఇతి హలంత పుంలింగ సాధారణశబ్దాః.

—:0:—

అథ హాలంత స్త్రీలింగ సాధారణశబ్దాః

త్వాక్ఛబ్దో జలముక్ఛబ్దవత్ - సృక్ఛబ్దో భిష క్ఛబ్దవత్ - తకారాన్తాః ప్రాయశః స్త్రీలింగే ఈకారాన్తాభవన్తి॥ యథా- జక్షతీ - జాగ్రతీ - దరిద్రతీ - శాసతీ - చకాసతీ - దధతీ- దదతీ - జుహ్వతీ - బిభ్యతీ-బోభువతీ - అదతీ - సున్వతీ - రుంధతీ - కుర్వతీ - క్రీణతీ - ధీమతీ - గుణవతీ - భవతీ - యావతీ - తావతీ - ఇయతీ - కియతీ - భాతీ - భాంతీ - నిద్రాతీ - నిద్రాన్తీ - తుదన్తీ - తుదతీ - లసన్తీ - లసతీ- భవన్తీ - పచన్తీ - కారయన్తీ - చికీర్షంతీ - పుత్రీయంతీ- దీవ్యంతీ - జీర్యంతీ - ఇత్యాదయః॥

ఉదాహరణము

జక్షతీ	జక్షత్యౌ	జక్షత్యః

(ఇత్యాది)

హరిత్ - పాపజిత్ - సోమసుత్ - పుణ్యకృత్ - (ఇత్యాదీనామికారాదిపూర్వక తకారాన్తానాం మరుచ్ఛబ్దవద్రూపం)

ఉదాహరణము

హరిత్	హరితౌ	హరితః

(ఇత్యాది)

సంప చ్ఛబ్దో దివిష చ్ఛబ్దవత్.

ధకారాన్తః స్త్రీలింగః క్షుచ్ఛబ్దః (ఆకలి)

(క్షుధ్యతి అనయా ఇతి క్షుత్)

క్షుత్	క్షుధౌ	క్షుధః
తృ-క్షుధా	క్షుద్భ్యాం	క్షుద్భిః
స-క్షుధి	క్షుధోః	క్షుత్సు

ఏవం యుత్, మమ్రావిత్, ఇత్యాదయః.

సీమన్ శబ్దో రాజన్ శబ్దవత్.

ఏవం దామా, ఇత్యాదయః.

భకారాంతః స్త్రీలింగః కకుప్ఛబ్దః (దిక్కు)

(కేన సూర్యేణ స్కుభ్నాతి ద్యోతతీతి కకుప్)

కకుప్	కకుభౌ	కకుభః
తృ-కకుభా	కకుబ్భ్యాం	కకుబ్భిః
స-కకుభి	కకుభోః	కకుప్సు

రేఫాంతః స్త్రీలింగో గీర్శబ్దః (వాక్కు)

(గృణం త్యేతా మితి గీః)

గీః	గిరౌ	గిరః
తృ-గిరా	గీర్భ్యాం	గీర్భిః
స-గిరి	గిరోః	గీర్షు

ఏవం పూః, ధూః, ఇత్యాదయః.

వకారాన్తః స్త్రీలింగో దివ్ శబ్దః (స్వర్గము)

(దీవ్యతీతి ద్యౌః)

ద్యౌః	దివౌ	దివః
తృ-దివా	ద్యుభ్యామ్	ద్యుభిః
స-దివి	దివోః	ద్యుషు

విపాట్ఛబ్దో విట్ఛబ్దవత్

శకారాన్తః స్త్రీలింగో దిక్ఛబ్దః (దిక్కు)

(దిశతి అవకాశ మితి దిక్)

దిక్	దిశౌ	దిశః
తృ-దిశా	దిగ్భ్యామ్	దిగ్భిః
స-దిశి	దిశోః	దిక్షు

ఏవం దృక్, యాదృక్, ఇత్యాదయః.

త్విట్ఛబ్దో ద్విట్ఛబ్దవత్. సుమనశ్శబ్దో వేధశ్శబ్దవత్.

ఇతి హలన్త స్త్రీలింగ సాధారణశబ్దాః.

అథ హలన్త నపుంసకలింగ సాధారణశబ్దాః.

చకారాన్త నపుంసకలింగ స్సువాక్ఛబ్దః.

(మంచివాక్కులుగలకులము)

(సుష్ఠు వాచః యస్య తత్ సువాక్)

సువాక్	సువాచీ	సువాఞ్చి

పున స్తద్వత్; శేషం జలముక్ఛబ్దవత్.

ఏవం సుత్వక్, ఇత్యాదయః.

జకారాంత నపుంసకలింగోఽసృక్ఛబ్దః (రక్తము)

(అస్యతే త్వగ్భేదేన అసృక్)

అసృక్ అసృజీ అసృంజి

పున స్తద్వత్, శేషం భిషక్ఛబ్దవత్.

ఏవం సుభిషక్, ఇత్యాదయః.

అసృక్ఛబ్దార్థకోఽసక్ శబ్దస్తు వక్ష్యమాణ నామన్ శబ్దవత్.

తకారాంత నపుంసకలింగో యకృచ్ఛబ్దః (మాంసవిశేషము)

[క్లోమ్నా ద్వితీయ మాత్మానం కరోతీతి యకృత్]

యకృత్ యకృతీ యకృంతి

పున స్తద్వత్, శేషం పుంవత్.

ఏవం శకృత్, కర్మకృత్, అదత్, ఇత్యాదయః.

యకృచ్ఛబ్దార్థకౌ యకన్ శకన్ శబ్దౌ వక్ష్యమాణనామన్ శబ్దవత్

తకారాంత నపుంసకలింగో దధచ్ఛబ్దః (ధరించునది)

(దధాతీతి దధత్)

దధత్ దధతీ దధంతి, దధతి

పునస్తద్వత్, శేషం పుంవత్.

ఏవం జక్షత్, జాగ్రత్, దరిద్రత్, శాసత్, ఇత్యాదయః.

తకారాంత నపుంసకలింగః తుదచ్ఛబ్ద(వ్యథపెట్టునది)

(తుదతీతి తుదత్)

తుదత్ తుదంతీ, తుదతీ తుదన్తి

పునస్తద్వత్, శేషం పుంవత్.

ఏవం భాత్, ఉల్లసత్, ఇత్యాదయః.

తకారాంత నపుంసకలింగః పచచ్ఛబ్దః (వండెడికులము)

(పచతీతి పచత్)

పచత్ పచతీ పచంతి

పున స్తృద్వత్, శేషం పుంవత్.

ఏవం గచ్ఛత్, భవత్, దీవ్యత్, మాద్యత్, ఇత్యాదయః.

తకారాంత నపుంసకలింగో మహచ్ఛబ్ద (గొప్పది)

(మహ్యతీతి మహత్)

మహత్ మహతీ మహాంతి

పున స్తృద్వత్, శేషం పుంవత్.

దకారాంత నపుంసకలింగో హృచ్ఛబ్దః (మనస్సు)

(హ్రియతే ఇతి హృత్)

హృత్ హృదీ హృంది

పున స్తృద్వత్, శేషం దివిషచ్ఛబ్దవత్.

ఏవం సముత్, పాపనుత్, ఇత్యాదయః.

నకారాంత నపుంసకలింగో నామన్శబ్దః (పేరు)

(నమ్యతే అనేన ఇతి నామ)

నామ నామ్నీ, నామనీ నామాని

హేనామన్, హేనామ, హేనామనీ, హేనామ్నీ. హేనామాని

నామ నామ్నీ, నామనీ నామాని

శేషం రాజన్శబ్దవత్.

ఏవం దామ, సురాజ, ఇత్యాదయః.

నకారాంత నపుంసకలింగో వర్మన్‌శబ్దః (కవచము)

[వృణోతి శరీర మితి వర్మ]

వర్మ	వర్మణీ	వర్మాణి
హేవర్మన్, హేవర్మ.	హేవర్మణీ	హేవర్మాణి
వర్మ	వర్మణీ	వర్మాణి

శేషమాత్మన్‌శబ్దవత్.

ఏవం మర్మ, నర్మ, సహాకృత్వ, ఇత్యాదయః.

నకారాంత నపుంసకలింగో గుణిన్‌శబ్దః (గుణవంతము)

గుణి	గుణినీ	గుణీని
హేగుణిన్, హేగుణి.	హేగుణినీ	హేగుణీని
గుణి	గుణినీ	గుణీని

శేషం పుంవత్. ఏవం స్రగ్వి, వాగ్మి, ఇత్యాదయః

శకారాంత నపుంసకలింగ స్తాదృశ్ఛబ్దః (అట్టిది)

[తమివ పశ్యంతియ త్తత్ తాదృక్]

తాదృక్	తాదృశీ	తాదృంశి

పుసస్త్రద్వత్ శేషం పుంవత్

ఏవం యాదృక్, ఇత్యాదయః

షకారాంత నపుంసకలింగ స్సితత్విట్ఛబ్దః (తెల్లనికాంతిగలది)

[సితా త్విట్ యస్య తత్ సిత త్విట్]

సితత్విట్	సితత్విషీ	సితత్వింషి

పునస్త్రద్వత్ శేషం ద్విట్ఛబ్దవత్.

ఏవం రత్నముట్, ఇత్యాదయః.

సకారాన్త నపుంసకలింగో మనశ్శబ్దః [మనస్సు]
[మన్యతే అనేన ఇతి మనః]

మనః	మనసీ	మనాంసి

పునస్తద్వత్ - శేషం వేధశ్శబ్దవత్ - ఏవం పయః-పయః - ఇత్యాదయః.

హకారాన్త నపుంసకలింగో లిట్ఛబ్దః [ఆస్వాదించునది]
(లిహతీతిలిట్)

లిట్	లిహీ	లింహి

పునస్తద్వత్, శేషం పుంవత్
ఇతి హలంత నపుంసకలింగ సాధారణశబ్దాః.
(ఇవి హలంత నపుంసకలింగ సాధారణశబ్దములు)

సర్వనామశబ్దాః

సర్వ-విశ్వ-కతర-కతమ-యతర-యతమ-తతర-తతమ-.ఏకతర-ఏకతమ-అన్య-అన్యతర-ఇతర-త్వ-త్వత్-సమ-సిమ-నేమ-పూర్వ- పర-అవర-దక్షిణ-ఉత్తర-అధర-స్వ-అంతర- ఏక -ఉభ-ఉభయ-ద్వి- త్వత్-భవత్ -తద్-త్యద్-యద్-ఏతద్-యుష్మద్-అస్మద్-కిమ్-ఇదమ్-అదమ్

అకారాన్తః పుంలిఙ్గ స్సర్వశబ్దః (సమస్తము)

(సర్వః=సంపూర్ణః)

సర్వః	సర్వౌ	సర్వే
హేసర్వ	హేసర్వౌ	హేసర్వే
సర్వమ్	సర్వౌ	సర్వాన్
సర్వేణ	సర్వాభ్యామ్	సర్వైః
సర్వస్మై	సర్వాభ్యామ్	సర్వేభ్యః
సర్వస్మాత్	సర్వాభ్యామ్	సర్వేభ్యః
సర్వస్య	సర్వయోః	సర్వేషామ్
సర్వస్మిన్	సర్వయోః	సర్వేషు

ఏవం విశ్వాది సీమశబ్ద పర్యన్తానాం రూపమ్.

అకారాన్తః పుంలిఙ్గః పూర్వశబ్దః [పూర్వుఁడు]

(పూర్వః=పూర్వస్థః)

పూర్వః	పూర్వౌ పూర్వే,	పూర్వాః.
హేపూర్వ.	హేపూర్వౌ, హేపూర్వే.	హేపూర్వాః,
పూర్వమ్	పూర్వౌ	పూర్వాన్
పూర్వేణ	పూర్వాభ్యామ్	పూర్వైః
పూర్వస్మై	పూర్వాభ్యామ్	పూర్వేభ్యః
పూర్వస్మాత్, పూర్వాత్.	పూర్వాభ్యామ్	పూర్వేభ్యః
పూర్వస్య	పూర్వయోః	పూర్వేషామ్
పూర్వస్మిన్, పూర్వే.	పూర్వయోః	పూర్వేషు

ఏవం పర ప్రభృత్యంతర శబ్ద పర్యంతానాం రూపమ్.

అకారాన్తః పుంలిఙ్గో నేమశబ్దః [సగము]

[నేమః=అర్ధః]

నేమః	నేమౌ	నేమే, నేమాః
హే నేమ	హే నేమౌ	హే నేమే, హే నేమాః

శేషం సర్వశబ్దవత్.

ఏకశబ్ద స్సర్వశబ్దవత్. సంఖ్యావాచక శ్చేన్నిత్యైకవచనాన్తః :—ఏకః, హే ఏక ఏకమ్, ఏకేన, ఏకస్మై, ఏకస్మాత్, ఏకస్య, ఏకస్మిన్.

అకారాన్తః పుంలిఙ్గో నిత్యద్వివచన ఉభశబ్దః [ఇద్దరు]

[ఉభౌ=ద్వౌ]

ఉభౌ, ఉభౌ, ఉభాభ్యామ్, ఉభాభ్యామ్,
ఉభాభ్యామ్, ఉభయోః, ఉభయోః.

అకారాన్తః పుంలిఙ్గ ఉభయశబ్దో ద్వివచనరహితః

[రెండవయవములు గలది]

ఉభయః	ఉభయే
హే ఉభయ	హే ఉభయే
ఉభయమ్	ఉభయాన్
ఉభయేన	ఉభయైః
ఉభయస్మై	ఉభయేభ్యః
ఉభయస్మాత్	ఉభయేభ్యః
ఉభయస్య	ఉభయేషామ్
ఉభయస్మిన్	ఉభయేషు

ఇకారాన్తః పులింగో ద్విశబ్దో నిత్యద్వివచనాన్తః (ఇద్దరు)
ద్వౌ, ద్వౌ, ద్వాభ్యామ్, ద్వాభ్యామ్, ద్వయోః, ద్వయోః.

త్వచ్ఛబ్దో మరుచ్ఛబ్దవత్.

భవచ్ఛబ్దో ధీమచ్ఛబ్దవత్.

దకారాన్తః పుంలిఙ్గ స్తచ్ఛబ్దః (వాఁడు)

సః	తౌ	తే
తమ్	తౌ	తాన్
తేన	తాభ్యాం	తైః
తస్మై	తాభ్యాం	తేభ్యః
తస్మాత్	తాభ్యాం	తేభ్యః
తస్య	తయోః	తేషాం
తస్మిన్	తయోః	తేషు

త్యః, త్యౌ, త్యే, త్యం, త్యౌ, త్యాన్, యః, యౌ, యే, యం, యౌ, యాన్ ఇత్యాది సర్వశబ్దవత్.

దకారాన్తః పుంలిఙ్గ ఏతచ్ఛబ్దః (వీఁడు)

ఏషః	ఏతౌ	ఏతే
ఏతం, ఏనం.	ఏతౌ, ఏనౌ.	ఏతాన్, ఏనాన్.
ఏతేన, ఏనేన.	ఏతాభ్యాం	ఏతైః
ఏతస్మై	ఏతాభ్యాం	ఏతేభ్యః
ఏతస్మాత్	ఏతాభ్యాం	ఏతేభ్యః
ఏతస్య	ఏతయోః,ఏనయోః,	ఏతేషామ్
ఏతస్మిన్	ఏతయోః,ఏనయోః.	ఏతేషు

దకారాన్తః పుంలిఙ్గో యుష్మచ్ఛబ్దః (నీవు)

త్వం	యువాం	యూయం
త్వాం, త్వా.	యువాం, వాం.	యుష్మాన్, వః.
త్వయా	యువాభ్యాం	యుష్మాభిః
తుభ్యం, తే.	యువాభ్యాం, వాం.	యుష్మభ్యం, వః.
త్వత్	యువాభ్యాం	యుష్మత్
తవ, తే.	యువయోః, వాం.	యుష్మాకం. వః.
త్వయి	యువయోః	యుష్మాసు

దకారాన్తః పుంలిఙ్గోఽస్మచ్ఛబ్దః (నేను)

అహం	ఆవాం	వయం
మాం, మా.	ఆహాం, నౌ.	అస్మాన్, నః.
మయా	ఆవాభ్యాం	అస్మాభిః
మహ్యం, మే.	ఆవాభ్యాం, నౌ	అస్మభ్యం, నః.
మత్	ఆవాభ్యామ్	అస్మత్
మమ, మే.	ఆవయోః, నౌ.	అస్మాకం, నః.
మయి	ఆవయోః	అస్మాసు

మకారాన్తః పుంలిఙ్గః కింశబ్దః (ఎవఁడు)

(కః=అనిశ్చితనామా)

కః, కౌ, కే; కం, కౌ, కాన్ ఇత్యాది తచ్ఛబ్దవత్.

మకారాన్తః పుంలిఙ్గ ఇదంశబ్దః (వీఁడు)

(అయం = అంగుళ్యా నిర్దిష్టః)

అయం	ఇమౌ	ఇమే
ఇమం, ఏనం.	ఇమౌ, ఏనౌ.	ఇమాన్, ఏనాన్
అనేన, ఏనేన.	ఆభ్యామ్	ఏభిః
అస్మై	ఆభ్యామ్	ఏభ్యః
అస్మాత్	ఆభ్యాం	ఏభ్యః
అస్య	అనయోః, ఏనయోః.	ఏషామ్
అస్మిన్	అనయోః, ఏనయోః.	ఏషు

సకారాన్తః పుంలిఙ్గః అదశ్శబ్దః (వీఁడు)

అసౌ	అమూ	అమీ
అముం	అమూ	అమూన్
అమునా	అమూభ్యాం	అమీభిః
అముష్మై	అమూభ్యాం	అమీభ్యః
అముష్మాత్	అమూభ్యాం	అమీభ్యః
అముష్య	అముయోః	అమీషాం
అముష్మిన్	అముయోః	అమీషు

ఇతి సర్వనామ్నాం పుంసి రూపం.

అథ సర్వనామ్నాం స్త్రీలింగే రూపం,

ఆకారాన్తః స్త్రీలిఙ్గ స్సర్వాశబ్దః.

సర్వా	సర్వే	సర్వాః
హే సర్వే	హే సర్వే	హే సర్వాః
సర్వాం	సర్వే	సర్వాః
సర్వయా	సర్వాభ్యాం	సర్వాభిః
సర్వస్యై	సర్వాభ్యాం	సర్వాభ్యః
సర్వస్యాః	సర్వాభ్యాం	సర్వాభ్యః
సర్వస్యాః	సర్వయోః	సర్వాసాం
సర్వస్యాం	సర్వయోః	సర్వాసు

ఏవం విశ్వా శబ్దప్రభృత్యుభయా శబ్దపర్యన్తానాం రూపం
ఏకో భోభయాశబ్దానాం పుంసీవ వచననియమః.

ఇకారాన్తః స్త్రీలింగో ద్విశబ్దః.

ద్వే, ద్వే, ద్వాభ్యాం, ద్వాభ్యాం, ద్వాభ్యాం,
ద్వయోః, ద్వయోః.

త్వచ్ఛబ్దః పుంవత్.

భవచ్ఛబ్దః స్త్రియాం గౌరీవత్.

భవతీ - భవత్యౌ - భవత్యః ఇత్యాది.

దకారాన్తః స్త్రీలిఙ్గ స్తచ్ఛబ్దః.

సా	తే	తాః
తాం	తే	తాః
తయా	తాభ్యాం	తాభిః

తస్యై	తాభ్యామ్	తాభ్యః
తస్యాః	తాభ్యామ్	తాభ్యః
తవ్యాః	తయోః	తాసామ్
తస్యామ్	తయోః	తాసు

స్యా, త్యై, త్యాః. యా, యే, యాః (ఇత్యాది).

దకారాన్తః స్త్రీలిఙ్గ ఏతచ్ఛబ్దః.

ఏషా	ఏతే	ఏతాః
ఏతామ్, ఏనామ్.	ఏతే, ఏనే.	ఏతాః, ఏనాః.
ఏతయా, ఏనయా.	ఏతాభ్యామ్	ఏతాభిః
ఏతస్యై	ఏతాభ్యామ్	ఏతాభ్యః
ఏతివ్యాః	ఏతాభ్యామ్	ఏతాభ్యః
ఏతస్యాః	ఏతయోః,ఏనయోః.	ఏతాసాం
ఏతస్యామ్	ఏతయోః,ఏనయోః.	ఏతాసు

యుష్మదస్మచ్ఛబ్దౌ లిఙ్గత్రియేఽపి సరూపౌ.

మకారాన్తః స్త్రీలింగః కిం శబ్దః.

కా, కే, కాః ఇత్యాది; శేషం తచ్ఛబ్దవత్.

మకారాన్తః స్త్రీలింగః ఇదం శబ్దః.

ఇయమ్	ఇమే	ఇమాః
ఇమామ్, ఏనామ్.	ఇమే, ఏనే.	ఇమాః, ఏనాః.
అనయా, ఏనయా.	ఆభ్యామ్	ఆభిః
అస్యై	ఆభ్యామ్	ఆభ్యః
అస్యాః	ఆభ్యాం	ఆభ్యః

అస్యాః	అనయోః, ఏనయోః.	ఆసామ్
అస్యామ్	అనయోః, ఏనయోః.	ఆసు

సకారాన్తః స్త్రీలింగః అదశ్శబ్దః.

అసౌ	అమూ	అమూః
అమూమ్	అమూ	అమూః
అముయా	అమూభ్యాం	అమూభిః
అముష్యై	అమూభ్యాం	అమూభ్యః
అముష్యాః	అమూభ్యాం	అమూభ్యః
అముష్యాః	అముయోః	అమూషాం
అముష్యాం	అముయోః	అమూషు

ఇతి సర్వనామ్నాం స్త్రీలింగే రూపం.

అథ సర్వనామ్నాం నపుంసకలింగే రూపం.

అకారాన్త నపుంసకలింగ స్సర్వశబ్దః

సర్వం	సర్వే	సర్వాణి
హేసర్వ	హేసర్వే	హేసర్వాణి
సర్వం	సర్వే	సర్వాణి

శేషం పుంవత్.

ఏవం విశ్వశబ్దస్య, ఏకతరశబ్దస్య, త్వశబ్దమారభ్య ఉభయశబ్దపర్యన్తానాం చ రూపం. పూర్వాదీనా మన్తర శబ్దపర్యన్తానాం పఞ్చమీ సప్తమ్యేకవచనయోః పుంసీవ రూపద్వయం ఏకోభోభయశబ్దానాం తు పూర్వవదేవ వచననియమః.

అకారాన్త నపుంసకలింగః కతరశబ్దః.

కతరత్	కతరే	కతరాణి

పునస్తద్వత్, శేషం సర్వశబ్దవత్.

ఏవం కతమశబ్ద మారభ్యేతరశబ్దపర్యన్తానా మేకతరశబ్దవినాకృతానాం రూపం.

ద్విశబ్దః స్త్రీవత్.

త్వచ్ఛబ్ద భవచ్ఛబ్దౌ యుష్మచ్ఛబ్దవత్.

దకారాన్త నపుంసకలింగ స్తచ్ఛబ్దః.

తత్	తే	తాని

పున స్తద్వత్, శేషం పుంవత్. ఏవం త్యత్, యత్.

దకారాన్త నపుంసకలింగ ఏతచ్ఛబ్దః.

ఏతత్	ఏతే	ఏతాని
ఏతత్, ఏనత్.	ఏతే, ఏనే.	ఏతాని, ఏనాని.

శేషం పుంవత్.

యుష్మదస్మచ్ఛబ్దౌ లింగత్రయేఽపి సరూపా విత్యుక్తం.

మకారాన్త నపుంసకలింగః కిం శబ్దః.

కిం	కే	కాని

పున స్తద్వత్, శేషం పుంవత్.

మకారాన్త నపుంసకలింగ ఇదంశబ్దః.

ఇదం	ఇమే	ఇమాని
ఇదం, ఏనం.	ఇమే, ఏనే.	ఇమాని, ఏనాని.

శేషం పుంవత్

సకారాన్త నపుంసకలింగః అదశ్శబ్దః.

అదః	అమూ	అమూని

పున స్తద్వత్, శేషం పుంవత్.

ఇతి సర్వనామ్నాం నపుంసకనిరూపణం.

ఇతి సర్వనామశబ్దాః

(సర్వనామశబ్దములు సంపూర్ణము.)

అథ అజన్తపులింగ విశేషశబ్దాః.

అకారాన్తః పులింగః ప్రథమశబ్దః (మొదటివాఁడు)

ప్రథమః	ప్రథమౌ	ప్రథమే, ప్రథమాః.
హే ప్రథమ	హే ప్రథమౌ,	హే ప్రథమే. హే ప్రథమాః.

శేషం రామశబ్దవత్.

ఏవం చరమః, అల్పః, అర్థః, కతిపయః, ఏతే చ ద్వయః, ద్వితయః, త్రయః, త్రితయః, చతుష్టయః, పఞ్చతయః, ఇత్యాదయశ్చ తయబన్తాశ్చ.

ద్వితీయశబ్దో రామశబ్దవత్, చతుర్థ్యాదారభ్య విశేషః.

ద్వితీయస్మై,	ద్వితీయాయ.	ద్వితీయాభ్యాం	ద్వితీయేభ్యః
ద్వితీయస్మాత్,	ద్వితీయాత్.	ద్వితీయాభ్యాం	ద్వితీయేభ్యః
ద్వితీయస్య		ద్వితీయయోః	ద్వితీయానాం
ద్వితీయస్మిన్,	ద్వితీయే.	ద్వితీయయోః	ద్వితీయేషు

ఏవం తృతీయః.

అకారాన్తః పుంలింగో నిర్జర శబ్దః (దేవత).

(నిష్క్రాన్తః జరాయాః ఇతి నిర్జరః)

నిర్జరః	నిర్జరౌ / నిర్జరసౌ	నిర్జరాః / నిర్జరసః
హే నిర్జర	హే నిర్జరౌ / హే నిర్జరసౌ	హే నిర్జరాః / హే నిర్జరసః
నిర్జరమ్ / నిర్జరసమ్	నిర్జరౌ / నిర్జరసౌ	నిర్జరాన్ / నిర్జరసః
నిర్జరేణ / నిర్జరసా	నిర్జరాభ్యామ్	నిర్జరైః
నిర్జరాయ / నిర్జరసే	నిర్జరాభ్యామ్	నిర్జరేభ్యః
నిర్జరాత్ / నిర్జరసః	నిర్జరాభ్యామ్	నిర్జరేభ్యః
నిర్జరస్య / నిర్జరసః	నిర్జరయోః / నిర్జరసోః	నిర్జరాణామ్ / నిర్జరసామ్
నిర్జరే / నిర్జరసి	నిర్జరయోః / నిర్జరసోః	నిర్జరేషు

పాదార్థకః పచ్ఛబ్దః దకారాన్త దివిషచ్ఛబ్దవత్

దన్తార్థకో దచ్ఛబ్దస్తకారాన్త మరుచ్ఛబ్దవత్

యూషార్థకో యూషన్ శబ్దో రాజన్ శబ్దవత్, యథా

అకారాన్తః పుంలిఙ్గో యూషన్ శబ్దః (కవ్వము)

(యూషః = పేయా)

యూషా	యూషాణౌ	యూషాణః
హే యూషన్	హే యూషాణౌ	హే యూషాణః
యూషాణమ్	యూషాణౌ	యూష్ణః
యూష్ణా	యూషభ్యామ్	యూషభిః
స. యూష్ణి, యూషణి.	యూష్ణోః	యూషసు

సకారాన్తః పుంలిఙ్గో మాస్ శబ్దః (నెల)

(మాసః = త్రింశదహోరాత్రసమూహః)

మాః	మాసౌ	మాసః
మాసమ్	మాసౌ	మాసః
మాసా	మాభ్యామ్	మాభిః
స. మాసి	మాసోః	మాస్సు

ఆకారాన్తః పుంలిఙ్గో విశ్వపా శబ్దః (జగద్రక్షకుఁడు)

(విశ్వం పాతీతి విశ్వపాః)

విశ్వపాః	విశ్వపౌ	విశ్వపాః
విశ్వపామ్	విశ్వపౌ	విశ్వపః
విశ్వపా	విశ్వపాభ్యామ్	విశ్వపాభిః
విశ్వపే	విశ్వపాభ్యామ్	విశ్వపాభ్యః
విశ్వపః	విశ్వపాభ్యామ్	విశ్వపాభ్యః
విశ్వపః	విశ్వపోః	విశ్వపామ్
విశ్వపి	విశ్వపోః	విశ్వపాసు

ఏవం శఙ్ఖధ్మాః, గన్ధధ్మాః ఇత్యాదయః.

ఆకారాన్తః పుంలిఙ్గో హాహా శబ్దః (ఒకానొక గంధర్వుఁడు)
(హాహాః=దేవగాయకః)

హాహాః	హాహౌ	హాహాః
హాహామ్	హాహౌ	హాహాన్
హాహా	హాహాభ్యామ్	హాహాభిః
హాహై	హాహాభ్యామ్	హాహాభ్యః
హాహాః	హాహాభ్యామ్	హాహాభ్యః
హాహాః	హాహౌః	హాహామ్
హాహే	హాహౌః	హాహాసు

ఇకారాన్తః పుంలిఙ్గ స్సఖిశబ్దః (చెలికాఁడు)
(సఖా=మిత్రం)

సఖా	సఖాయౌ	సఖాయః
హే సఖే	హే సఖాయౌ	హే సఖాయః
సఖాయమ్	సఖాయౌ	సఖీన్
సఖ్యా	సఖిభ్యామ్	సఖిభిః
సఖ్యే	సఖిభ్యామ్	సఖిభ్యః
సఖ్యుః	సఖిభ్యామ్	సఖిభ్యః
సఖ్యుః	సఖ్యోః	సఖీనామ్
సఖ్యౌ	సఖ్యోః	సఖిషు

అస్య తత్పురుషాన్తత్వే రామశబ్దవద్రూపమ్; కృష్ణసఖః, పరమసఖః, ఇత్యాద్యన్యవిశేషోఽస్తి, సచ సమాస నిరూపణగ్రన్థే నిరూపయిష్యతే.

పతిశబ్దో హరిశబ్దవత్, తృతీయామారభ్య విశేషః

(పాతి రక్షతి ఇతి పతిః)

పత్యా	పతిభ్యామ్	పతిభిః
పత్యే	పతిభ్యామ్	పతిభ్యః
పత్యుః	పతిభ్యామ్	పతిభ్యః
పత్యుః	పత్యోః	పతీనాం
పత్యౌ	పత్యోః	పతిషు

సమాసే హరిశబ్దవదేవ.

భూపతినా, భూపతయే, భూపతేః, భూపతేః, భూపతౌ.

ఇకారాన్తః పుంలిఙ్గ త్రిశబ్దో నిత్యబహువచనాన్తః (ముగ్గురు)

త్రయః, త్రీన్, త్రిభిః, త్రిభ్యః, త్రయాణాం, త్రిషు

ఈకారాన్తః పుంలిఙ్గః ప్రధీశబ్దః (మిక్కిలి ధ్యానించువాడు)

(ప్రకృష్టం ధ్యాయతీతి ప్రధీః)

ప్రధీః	ప్రధ్యౌ	ప్రధ్యః
ప్రధ్యం	ప్రధ్యౌ	ప్రధ్యః
ప్రధ్యా	ప్రధీభ్యాం	ప్రధీభిః
ప్రధ్యే	ప్రధీభ్యాం	ప్రధీభ్యః
ప్రధ్యః	ప్రధీభ్యాం	ప్రధీభ్యః
ప్రధ్యః	ప్రధ్యోః	ప్రధ్యాం
ప్రధ్యి	ప్రధ్యోః	ప్రధీషు

సేనానీశబ్దః ప్రధీశబ్దవత్, సప్తమ్యేకవచనే విశేషః.

(సేనాం నయతీతి సేనానీః)

సేనాన్యామ్	సేనాన్యోః	సేనానీషు

ఏవం గ్రామణీః, అగ్రణీః, ఉన్నీః ఇత్యాదయో నీ శబ్దాన్తాః.

పపీ శబ్ద స్సూర్యవాచకః ప్రధీశబ్దవత్, ద్వితీయా
సప్తమ్యో ర్విశేషః.

(పాతి లోకమితి పపీః)

పపీమ్	పప్యౌ	పపీన్
పపి	పప్యోః	పపీషు

ఏవం యయీః ఇత్యాదయః.

వాతప్రమీఃశబ్దస్య (వాతాభిముఖగామి మృగార్థకస్య)
ద్వితీయా సప్తమ్యోః ప్రధీవ త్పపీవచ్చ రూపం.

(వాతం ప్రమిమీతే ఇతి వాతప్రమీః)

వాతప్రమ్యం, వాతప్రమీం.	వాతప్రమ్యౌ	వాతప్రమ్యః, వాతప్రమీన్
వాతప్రమ్యి, వాతప్రమి	వాతప్రమ్యోః	వాతప్రమీషు

శేషం ప్రధీశబ్దవత్.

ఈకారాన్తః పుంలింగ స్సుధీశబ్దః (విద్వాంసుఁడు).

(సుష్ఠు ధీః యస్య సః సుధీః)

సుధీః	సుధియౌ	సుధియః
సుధియం	సుధియౌ	సుధియః
సుధియా	సుధీభ్యాం	సుధీభిః
సుధియే	సుధీభ్యాం	సుధీభ్యః
సుధియః	సుధీభ్యాం	సుధీభ్యః
సుధియః	సుధియోః	సుధియాం

సుధియి	సుధియోః	సుధీషు

ఏవం సుశ్రీః, యవక్రీః ఇత్యాదయః.

నీశబ్దస్సుధీశబ్దవత్, సప్తమ్యాం విశేషః.

(నయతీతి నీః)

నియాం	నియోః	నీషు

ఉకారాన్తః పుంలింగః క్రోష్టుశబ్దః (నక్క).

(క్రోశతీతి క్రోష్టా)

క్రోష్టా	క్రోష్టారౌ	క్రోష్టారః
హే క్రోష్టో	హే క్రోష్టారౌ	హే క్రోష్టారః
క్రోష్టారం	క్రోష్టారౌ	క్రోష్టూన్
క్రోష్ట్రా / క్రోష్టునా	క్రోష్టుభ్యాం	క్రోష్టుభిః
క్రోష్ట్రే / క్రోష్టవే	క్రోష్టుభ్యాం	క్రోష్టుభ్యః
క్రోష్టుః / క్రోష్టోః	క్రోష్టుభ్యాం	క్రోష్టుభ్యః
క్రోష్టుః / క్రోష్టోః	క్రోష్ట్రోః / క్రోష్ట్వోః	క్రోష్టూనాం
క్రోష్టరి / క్రోష్టౌ	క్రోష్ట్రోః / క్రోష్ట్వోః	క్రోష్టుషు

సానుశబ్దార్థకః స్నుశబ్దశ్శంభుశబ్దవత్.

ఊకారాన్తః పుంలిఙ్గః ఖలపూ శబ్దః (కళ్ళమూడ్చువాఁడు).

(ఖలాన్ పునాతీతి ఖలపూః)

ఖలపూః	ఖలప్వౌ	ఖలప్వః
ఖలప్వం	ఖలప్వౌ	ఖలప్వః
ఖలప్వా	ఖలపూభ్యాం	ఖలపూభిః
ఖలప్వే	ఖలపూభ్యాం	ఖలపూభ్యః
ఖలప్వః	ఖలపూభ్యాం	ఖలపూభ్యః
ఖలప్వః	ఖలప్వోః	ఖలప్వాం
ఖలప్వి	ఖలప్వోః	ఖలపూషు

ఏవం సుల్లూః, ఉల్లూః, ఇత్యాదయః.

హూహూశబ్దో గన్ధర్వవిశేషవాచకః ఖలపూశబ్దవత్ ద్వితీయాయాం విశేషః. (హూహూః-దేవగాయకః)

హూహూం	హూహ్వౌ	హూహూన్

ఊకారాన్తఃపుంలిఙ్గస్స్వభూశబ్దః (బ్రహ్మ)

(స్వయం భవతీతి స్వభూః)

స్వభూః	స్వభువౌ	స్వభువః
స్వభువం	స్వభువౌ	స్వభువః
స్వభువా	స్వభూభ్యాం	స్వభూభిః
స్వభువే	స్వభూభ్యాం	స్వభూభ్యః
స్వభువః	స్వభూభ్యాం	స్వభూభ్యః
స్వభువః	స్వభువోః	స్వభువాం
స్వభువి	స్వభువోః	స్వభూషు

ఏవం ఆత్మభూః ధర్మభూః ఇత్యాదయో భూశబ్దాన్తాః లూః-కటప్రూః ఇత్యాదయశ్చ.

వర్షాభూః, దృమ్భూః, కరభూః, కారాభూః,
పునర్భూః, ఏతే భూశబ్దాన్తా అపి ఖలపూశబ్దవత్.

దృమ్భూశబ్దస్తు హూహూశబ్దవత్.

ఋకారాన్తః పుంలిఙ్గో నృశబ్దః (మనుష్యుడు)

(నృణంతి నయంతి సర్వం స్వవశ మితి నరాః)

నా	నరౌ	నరః
హే నః	హే నరౌ	హే నరః
నరం	నరౌ	నౄన్
న్రా	నృభ్యాం	నృభిః
న్రే	నృభ్యాం	నృభ్యః
నుః	నృభ్యాం	నృభ్యః
నుః	న్రోః	నౄణాం, నృణాం.
నరి	న్రోః	నృషు

ఏకారాన్తఃపుంలింగస్సేశబ్దః (మన్మథునితో గూడినవాడు)

(ఇః కామః-తేన సహ వర్తత ఇతి సేః)

సేః	సయౌ	సయః
సయం	సయౌ	సయః
సయా	సేభ్యాం	సేభిః
సయే	సేభ్యాం	సేభ్యః
సేః	సేభ్యాం	సేభ్యః

సేః	సయోః	సయూనాం
సయి	సయోః	సేషు

ఏవం స్మృతేః ఇత్యాదయః.

ఐకారాన్తః పుంలింగో రై శబ్దః (ధనము)

(రాం త్యేన మితి రాః)

రాః	రాయౌ	రాయః
రాయమ్	రాయౌ	రాయః
రాయా	రాభ్యాం	రాభిః
రాయే	రాభ్యాం	రాభ్యః
రాయః	రాభ్యాం	రాభ్యః
రాయః	రాయోః	రాయాం
రాయి	రాయోః	రాసు

ఔకారాన్తః పుంలింగో గ్లౌ శబ్దః (చంద్రుడు)

(ప్రతిమానం గ్లాయతీతి గ్లౌః)

గ్లౌః	గ్లావౌ	గ్లావః
గ్లావం	గ్లావౌ	గ్లావః
గ్లావా	గ్లౌభ్యాం	గ్లౌభిః
గ్లావే	గ్లౌభ్యాం	గ్లౌభ్యః
గ్లావః	గ్లౌభ్యాం	గ్లౌభ్యః
గ్లావః	గ్లావోః	గ్లావాం
గ్లావి	గ్లా	గ్లౌషు

ఏవం సునౌః ఇత్యాదయః ఇత్యజన్తపుంలింగ విశేషశబ్దాః.

అథ అజన్త స్త్రీలింగ విశేషశబ్దాః.

అమ్బా, అక్కా, అల్లా; ఏతే మాతృవాచకాః రమాశబ్దవత్; సంబుద్ధౌ విశేషః.

(అంబ్యతే శబ్యతే బాలైరితి అంబా)

హే అమ్బ	హే అమ్బే	హే అమ్బాః

ఏవం హేఅక్క, హేఅల్ల.

ద్వితీయాశబ్దో రమాశబ్దవత్.

చతుర్థీమారభ్య విశేషః.

ద్వితీయస్యై / ద్వితీయాయై	ద్వితీయాభ్యాం	ద్వితీయాభ్యః
ద్వితీయస్యాః / ద్వితీయాయాః	ద్వితీయాభ్యాం	ద్వితీయాభ్యః
ద్వితీయస్యాః / ద్వితీయాయాః	ద్వితీయయోః	ద్వితీయానాం
ద్వితీయస్యాం / ద్వితీయాయాం	ద్వితీయయోః	ద్వితీయాసు

ఏవం తృతీయా.

ఆకారాన్తః స్త్రీలింగో జరాశబ్దః(ముసలితనము)

(జీర్యంతి అనయా అంగాని ఇతి జరా)

జరా	జరే / జరసౌ	జరాః / జరసః

హే జరే	హే జరే హే జరసౌ	హే జరాః హే జరసః
జరాం జరసం	జరే జరసౌ	జరాః జరసః
జరసా	జరాభ్యాం	జరాభిః
జరాయై జరసే	జరాభ్యాం	జరాభ్యః
జరాయాః జరసః	జరాభ్యాం	జరాభ్యః
జరాయాః జరసః	జరయోః జరసోః	జరాణాం జరసాం
జరాయాం జరసి	జరయోః జరసోః	జరాసు

నాసికార్థకో నస్ శబ్దో వేధశ్శబ్దవత్.

నిశార్థకో నిట్ఛబ్దో విట్ఛబ్దవత్.

పృతనార్థకః పృచ్ఛబ్దో మరుచ్ఛబ్దవత్.

ఇకారాన్తః స్త్రీలింగ త్రి శబ్దో

నిత్యబహువచనాన్తః.

తిస్రః, తిస్రః తిసృభిః, తిసృభ్యః,

తిసృభ్యః. తిసృణాం, తిసృషు.

సఖీ, పత్నీ శబ్దౌ గౌరీశబ్దవత్.

ఈకారాన్తః స్త్రీలింగః స్త్రీశబ్దః (ఆడుది)

(స్త్యాయతి సంఘాతో భవత్యస్యాం గర్భ ఇతి స్త్రీ)

స్త్రీ	స్త్రియౌ	స్త్రియః
హే స్త్రి	హే స్త్రియౌ	హే స్త్రియః
స్త్రియం / స్త్రీం	స్త్రియౌ	స్త్రియః / స్త్రీః
స్త్రియా	స్త్రీభ్యాం	స్త్రీభిః
స్త్రియై	స్త్రీభ్యాం	స్త్రీభ్యః
స్త్రియాః	స్త్రీభ్యాం	స్త్రీభ్యః
స్త్రియాః	స్త్రియోః	స్త్రీణాం
స్త్రియాం	స్త్రియోః	స్త్రీషు

ఈకారాన్తః స్త్రీలింగః శ్రీశబ్దః (లక్ష్మి)

(శ్రియతి హరి మితి శ్రీః)

శ్రీః	శ్రియౌ	శ్రియః
శ్రియం	శ్రియౌ	శ్రియః
శ్రియా	శ్రీభ్యాం	శ్రీభిః
శ్రియై / శ్రియే	శ్రీభ్యాం	శ్రీభ్యః
శ్రియాః / శ్రియః	శ్రీభ్యాం	శ్రీభ్యః
శ్రియాః / శ్రియః	శ్రియోః	శ్రీణాం / శ్రియాం

శ్రియాం శ్రియి	శ్రియోః	శ్రీషు

ఏవం ధీః-ఇత్యాదయోఽభాషితపుంస్కాః;

ప్రధీః-సుధీః-ఇత్యాదయశ్చ. భాషితపుంస్కాస్తు పుంవత్.

ఈకారాన్తః స్త్రీలింగో లక్ష్మీశబ్దః (లక్ష్మి).

(లక్ష్యతే సర్వైః అనయేతి లక్ష్మీః)

లక్ష్మీః	లక్ష్మ్యౌ	లక్ష్మ్యః

శేషం గౌరీశబ్దవత్.

క్రోష్టుశబ్దః స్త్రీలింగే గౌరీశబ్దవత్.

క్రోష్ట్రీ- క్రోష్ట్ర్యౌ-క్రోష్ట్ర్యః. ఇత్యాది.

ఖలపూః, స్వయంభూః, ఆత్మభూః ఇత్యాదయో భాషితపుంస్కత్వాత్ పుంవత్.

వర్షాభూ పునర్భూశబ్దౌ వధూశబ్దవత్.

ఊకారాన్తః స్త్రీలింగో భ్రూ శబ్దః (కనుబొమ్మ).

(భ్రమతీతి భ్రూః)

భ్రూః	భ్రువౌ	భ్రువః
భ్రువం	భ్రువౌ	భ్రువః
భ్రువా	భ్రూభ్యాం	భ్రూభిః
భ్రువై భ్రువే	భ్రూభ్యాం	భ్రూభ్యః
భ్రువాః భ్రువః	భ్రూభ్యాం	భ్రూభ్యః

భ్రువాః } భ్రువః }	భ్రువోః	{ భ్రూణాం { భ్రువాం
భ్రువాం } భ్రువి }	భ్రువోః	భ్రూషు

ఏవం సుభ్రూః ఇత్యాదయోఽభాషితపుంస్కాః.

ఋకారాన్తాః స్త్రీలింగే ఈకారాన్తా భవన్తి; గర్త్రీ, కర్త్రీ, పక్త్రీ, వక్త్రీ ఇత్యాదయో గౌరీవత్.

స్వసా, మాతా, యాతా, ననాన్దా, దుహితా,—ఇమేతు ఋకారాన్తాఏవ. తత్ర మాత్రాదీనాం చతుర్ణాం రూపం నిరూపితం.

ఋకారాన్తః స్త్రీలింగ స్వసృశబ్దః (తోడబుట్టినది).

(సుష్ఠు అస్యతి సోదరయాన మితి స్వసా)

స్వసా	స్వసారౌ	స్వసారః
హే స్వసః	హే స్వసారౌ	హే స్వసారః
స్వసారం	స్వసారౌ	స్వసౄః

శేషం మాతృశబ్దవత్.

సేః పుంవత్, ద్యౌర్గోవత్. రాః పుంవత్. నౌర్గ్లౌవత్.

ఇత్యజన్తస్త్రీలింగ విశేషశబ్దాః.

అథ అజన్త నపుంసకలింగ విశేషశబ్దాః.

అకారాన్త నపుంసకలింగః అజర శబ్దః (ముసలితనము లేనిది).

(నవిద్యతే జరా యస్య తత్ అజరం)

అజరం	అజరే అరసీ	అజరాణి అజరాంసి
హే అజర	హే అజరే హే అజరసీ	హే అజరాణి హే అజరాంసి
అజరం అజరసం	అజరే అజరసీ	అజరాణి అజరాంసి

శేషం నిర్జరశబ్దవత్.

హృదయశబ్దాదేశో హృచ్ఛబ్దో నిరూపితఏవ.

ఉదకార్థక ఉదన్ శబ్దః, అస్యార్థకఅసన్‌శబ్దశ్చనామన్‌శబ్దవత్

సకారాన్త నపుంసకలింగో మాంస్ శబ్దః (మాంసము).

(మాంస్ = పిసితం)

మాంస్	మాంసీ	మాంసి
తృ-మాంసా	మామ్భ్యాం	మామ్భిః
స-మాంసి	మాంసోః	మాంసు

దీర్ఘాన్తా నపుంసకే హ్రస్వాన్తా భవన్తి

విశ్వపం, విశ్వపే, విశ్వపాని; జ్ఞానవత్.

ఇకారాన్త నపుంసకలింగో దధి శబ్దః (పెరుగు).

(దధి = ఘనందుగ్ధం)

దధి	దధినీ	దధీని

హే దధే / హే దధి	హే దధినీ	హే దధీని
దధి	దధినీ	దధీని
దధ్నా	దధిభ్యాం	దధిభిః
దధ్నే	దధిభ్యాం	దధిభ్యః
దధ్నః	దధిభ్యాం	దధిభ్యః
దధ్నః	దధ్నోః	దధ్నాం
దధ్ని / దధని	దధ్నోః	దధిషు

ఏవం అస్థి, సక్థి, అక్షి. ఇత్యాదయః

ఇకారాన్త నపుంసకలింగ త్రిశబ్దో

నిత్యబహువచనాన్తః.

త్రీణి, త్రీణి. శేషం పుంవత్.

ప్రధిశబ్దో భాషితపుంస్కః, అత స్తస్య తృతీయా

మారభ్య పుంవత్ క్లీబవచ్చ రూపం.

(ప్రకృష్టా ధీః యస్య తత్ ప్రధి)

ప్రధ్యా / ప్రధినా	ప్రధిభ్యాం	ప్రధిభిః
ప్రధ్యై / ప్రధినే	ప్రధిభ్యాం	ప్రధిభ్యః
ప్రధ్యాః / ప్రధినః	ప్రధిభ్యాం	ప్రధిభ్యః

ప్రధ్యః ప్రధినః	ప్రధ్యోః ప్రధినోః	ప్రధ్యాం ప్రధినాం
ప్రధ్యి ప్రధిని	ప్రధ్యోః ప్రధినోః	ప్రధిషు

సుధీశబ్దశ్చ తథా. (సుష్ఠు ధీః యస్య తత్ సుధి)

సుధియా సుధినా	సుధిభ్యాం	సుధిభిః
సుధియే సుధినే	సుధిభ్యాం	సుధిభ్యః
సుధియః సుధినః	సుధిభ్యాం	సుధిభ్యః
సుధియః సుధినః	సుధియోః సుధినోః	సుధియాం సుధినాం
సుధియి సుధిని	సుధియోః సుధినోః	సుధిషు

చిత్రగు, ప్రద్యు, సును. ఇత్యాదయో మధుశబ్దవత్.

ఇకారాన్త నపుంసకలింగః ప్రరిశబ్దః (విశేషధనవంతము)

(ప్రకృష్టః రాః యస్య తత్ ప్రరి)

ప్రరి	ప్రరిణీ	ప్రరీణి
తృ-ప్రరిణా	ప్రరాభ్యాం	ప్రరాభిః
ష-ప్రరిణః	ప్రరిణోః	ప్రరీణాం
స-ప్రరిణి	ప్రరిణోః	ప్రరాసు

ఇత్యజన్త నపుంసకలింగ విశేషశబ్దాః.

అథ హలన్తపుంలింగ విశేషశబ్దాః.

చకారాన్తః పుంలింగః ప్రాక్ఛబ్దః (తొల్లింటివాఁడు)

ప్రాఙ్	ప్రాఞ్చౌ	ప్రాఞ్చః
ప్రాఞ్చం	ప్రాఞ్చౌ	ప్రాచః
ప్రాచా	ప్రాగ్భ్యాం	ప్రాగ్భిః

ఇత్యాది శేషం జలముక్ఛబ్దవత్

ఏవం పరాఙ్, అపాఙ్, అవాఙ్ ఇత్యాదయః.

చకారాన్తః పుంలింగః ప్రత్యక్ఛబ్దః (పరబ్రహ్మము).

ప్రత్యఙ్	ప్రత్యఞ్చౌ	ప్రత్యఞ్చః
ప్రత్యఞ్చం	ప్రత్యఞ్చౌ	ప్రతీచః
ప్రతీచా	ప్రత్యగ్భ్యాం	ప్రత్యగ్భిః
ప్రతీచే	ప్రత్యగ్భ్యాం	ప్రత్యగ్భ్యః
ప్రతీచః	ప్రత్యగ్భ్యాం	ప్రత్యగ్భ్యః
ప్రతీచః	ప్రతీచోః	ప్రతీచాం
ప్రతీచి	ప్రతీచోః	ప్రత్యక్షు

ఏవం సమ్యఙ్, న్యఙ్, సధ్ర్యఙ్, విష్వద్ర్యఙ్, దేవద్ర్యఙ్ సర్వద్ర్యఙ్, అదద్ర్యఙ్ ఇత్యాదయః.

చకారాన్తః పుంలింగోఽన్వక్ఛబ్దః (అనుసరించువాఁడు)

(అనుసృత్య అంచతీతి అన్వఙ్)

అన్వఙ్	అన్వఞ్చౌ	అన్వఞ్చః
అన్వఞ్చం	అన్వఞ్చౌ	అనూచః
అనూచా	అన్వగ్భ్యాం	అన్వగ్భిః

ష-అనూచః	అనూచోః	అనూచాం
స-అనూచి	అనూచోః	అన్వక్షు

చకారాన్తః పుంలింగః ఉదక్ శబ్దః (ఉత్తరపుదిక్కు-వాఁడు)

(ఉదక్ అంచతీతి ఉదఙ్)

ఉదఙ్	ఉదఞ్చౌ	ఉదఞ్చః
ఉదఞ్చం	ఉదఞ్చౌ	ఉదీచః
ఉదీచా	ఉదగ్భ్యాం	ఉదగ్భిః
ష-ఉదీచః	ఉదీచోః	ఉదీచాం
స-ఉదీచి	ఉదీచోః	ఉదక్షు

చకారాన్తః పుంలింగ స్తిర్యక్ శబ్దః (పశుపక్ష్యాది జంతువు)

(తిర్యక్ అంచతి గచ్ఛతీతి తిర్యఙ్)

తిర్యఙ్	తిర్యఞ్చౌ	తిర్యఞ్చః
తిర్యఞ్చం	తిర్యఞ్చౌ	తిరశ్చః
తిరశ్చా	తిర్యగ్భ్యాం	తిర్యగ్భిః
ష-తిరశ్చః	తిరశ్చోః	తిరశ్చాం
స-తిరశ్చి	తిరశ్చోః	తిర్యక్షు

పూజార్థకాఞ్చుధాత్వన్తత్వే

ద్వి-ప్రాఞ్చం	ప్రాఞ్చౌ	ప్రాఞ్చః
తృ-ప్రాఞ్చా	ప్రాఙ్భ్యాం	ప్రాఙ్భిః
ష-ప్రాఞ్చః	ప్రాఞ్చోః	ప్రాఞ్చాం
స-ప్రాఞ్చి	ప్రాఞ్చోః	ప్రాఙ్క్షు

ఇత్యాద్యూహ్యం

చకారాన్తః పుంలింగ స్సువృట్ఛబ్దః (ఛేదకుఁడు)

(సుష్ఠు వృశ్చతీతి సువృట్)

సువృట్	సువృశ్చౌ	సువృశ్చః
సువృశ్చం	సువృశ్చౌ	సువృశ్చః
సువృశ్చా	సువృడ్భ్యాం	సువృడ్భిః
స-సువృశ్చి	సువృశ్చోః	సువృట్సు

ఛకారాన్తః పుంలింగః ప్రాట్ఛబ్దః (అడుగుపట్టివాఁడు)

(పృచ్ఛతీతి ప్రాట్)

ప్రాట్	ప్రాచ్ఛౌ	ప్రాచ్ఛః
ప్రాచ్ఛం	ప్రాచ్ఛౌ	ప్రాచ్ఛః
ప్రాచ్ఛా	ప్రాడ్భ్యామ్	ప్రాడ్భిః
స-ప్రాచ్ఛి	ప్రాచ్ఛోః	ప్రాట్సు

జకారాన్తః పుంలింగో రాట్ఛబ్దః (రాజు)

(రాజతీతి రాట్)

రాట్	రాజౌ	రాజః
రాజం	రాజౌ	రాజః
రాజా	రాడ్భ్యాం	రాడ్భిః
ష-రాజః	రాజోః	రాజాం
స-రాజి	రాజోః	రాట్సు

ఏవం విశ్వసృట్-పరిమృట్-దేవేట్.

సజ మృజ యజ ధాతునిష్పన్నాః, పరివ్రాట్చ.

జకారాన్తః పుంలిఙ్గో భృట్ఛబ్దః (వంటవాఁడు)

(భ్రజ్జతీతి భృట్)

భృట్	భృజ్జౌ	భృజ్జః
భృజ్జమ్	భృజ్జౌ	భృజ్జః
భృజ్జా	భృడ్భ్యామ్	భృడ్భిః
స-భృజ్జి	భృజ్జోః	భృట్సు

జకారాన్తః పుంలిఙ్గో విభ్రాట్ఛబ్దః (ప్రకాశించువాఁడు)

(విశేషేణ భ్రాజతీతి విభ్రాట్)

విభ్రాక్ విభ్రాట్	విభ్రాజౌ	విభ్రాజః
తృ-విభ్రాజా	విభ్రాగ్భ్యామ్ విభ్రాడ్భ్యామ్	విభ్రాగ్భిః విభ్రాడ్భిః
ష-విభ్రాజః	విభ్రాజోః	విభ్రాజామ్
స-విభ్రాజి	విభ్రాజోః	విభ్రాక్షు విభ్రాట్సు

జకారాన్తః పుంలింగో యుక్ఛబ్దః-(కూడుపట్టినవాఁడు.)

(యుజ్యతే ఇతి యుక్)

యుఙ్	యుఞ్జౌ	యుఞ్జః
యుఞ్జం	యుఞ్జౌ	యుజః

శేషం భిషక్ఛబ్దవత్-సమాధ్యర్థకో యుక్ఛబ్దో భిషక్ఛబ్దవత్

ణకారాన్తః పుంలింగస్సుగణ్శబ్దః [మంచిగణకుఁడు.]

(సుష్ఠు గణయతీతి సుగణ్)

సుగణ్	సుగణౌ	సుగణః
తృ-సుగణా	సుగణ్భ్యాం	సుగణ్భిః
స-సుగణి	సుగణోః	సుగణ్సు

థకారాన్తః పుంలింగో ఽగ్నిమథ్ఛబ్దః-(అగ్ని చిలుకునట్టివాఁడు)

(అగ్నిం మథ్నాతీతి అగ్నిమత్)

అగ్నిమత్	అగ్నిమథౌ	అగ్నిమథః
తృ-అగ్నిమథా	అగ్నిమద్భ్యాం	అగ్నిమద్భిః
స-అగ్నిమథి	అగ్నిమథోః	అగ్నిమత్సు

ధకారాంతః పుంలింగో భుచ్ఛబ్దః-(తెలిసినవాఁడు.)

(బోధతీతి భుత్)

భుత్	బుధౌ	బుధః
తృ-బుధా	బుద్భ్యాం	బుద్భిః
బుధే	బుద్భ్యాం	బుద్భ్యః
బుధః	బుద్భ్యాం	బుద్భ్యః
బుధః	బుధోః	బుధాం
బుధి	బుధోః	భుత్సు

ఏవం మర్మావిత్ - ఇత్యాదయః

నకారాంతః పుంలింగః పూషన్ శబ్దః -(సూర్యుఁడు.)

(పుష్ణాతి ప్రాణినః ఇతి పూషా)

పూషా	పూషణౌ	పూషణః

హే పూషన్	హే పూషణౌ	హే పూషణః
పూషణం	పూషణౌ	పూష్ణః
పూష్ణా	పూషభ్యాం	పూషభిః
స-పూష్ణి పూషణి	పూష్ణోః	పూషసు

ఏవం అర్యమా

నకారాంతః పుంలింగో వృత్రహన్ శబ్దః -(ఇంద్రుడు.)

(వృత్రం హంతీతి వృత్రహా)

వృత్రహా	వృత్రహణౌ	వృత్రహణః
హే వృత్రహన్	హే వృత్రహణౌ	హే వృత్రహణః
వృత్రహణం	వృత్రహణౌ	వృత్రఘ్నః
వృత్రఘ్నా	వృత్రహభ్యాం	వృత్రహభిః
స-వృత్రఘ్ని వృత్రహణి	వృత్రఘ్నోః	వృత్రహసు

ఏవం బ్రహ్మహా - భ్రూణహా ఇత్యాదయః - హంధాత్వంతాః

నకారాన్త పుంలింగ శ్వన్ శబ్దః (కుక్క).

(శ్వయతి గచ్ఛతీతి శ్వా)

శ్వా	శ్వానౌ	శ్వానః
హే శ్వన్	హే శ్వానౌ	హే శ్వానః
శ్వానం	శ్వానౌ	శునః
శునా	శ్వభ్యాం	శ్వభిః
శునే	శ్వభ్యాం	శ్వభ్యః

శునః	శ్వభ్యాం	శ్వభ్యః
శునః	శునోః	శునాం
శుని	శునోః	శ్వసు

నకారాన్తః పుంలింగో యువన్ శబ్దః (తరుణుడు)

(యౌతి మిశ్రీభవతి స్త్రియా సహ ఇతి యువా)

యువా	యువానౌ	యువానః
హే యువన్	హే యువానౌ	హే యువానః
యువానం	యువానౌ	యూనః
యూనా	యువభ్యామ్	యువభిః
యూనే	యువభ్యామ్	యువభ్యః
యూనః	యువభ్యామ్	యువభ్యః
యూనః	యూనోః	యూనామ్
యూని	యూనోః	యువసు

వకారాంతః పుంలింగో మఘవచ్ఛబ్దః - (ఇంద్రుడు.)

(మహ్యతే పూజ్యతే ఇతి మఘవా)

మఘవా	మఘవానౌ	మఘవానః
హే మఘవన్	హే మఘవానౌ	హే మఘవానః
మఘవానం	మఘవానౌ	మఘోనః
మఘోనా	మఘవభ్యాం	మఘవభిః
మఘోనే	మఘవభ్యాం	మఘవభ్యః
మఘోనః	మఘవభ్యాం	మఘవభ్యః
మఘోనః	మఘోనోః	మఘోనాం

మఘోని	మఘోనోః	మఘవసు

అయం ధీమద్వ దపి;

మఘవాన్	మఘవన్తౌ	మఘవన్తః

ఇత్యాది.

నకారాన్తః పుంలింగోఽర్వన్ శబ్దః (గుఱ్ఱము).

(అర్వతి యాతీతి అర్వా)

అర్వా	అర్వంతౌ	అర్వన్తః

శేషం ధీమచ్ఛబ్దవత్.

నకారాంతః పుంలింగః పథిన్ శబ్దః [మార్గము].

(పథంతి యాంత్యనేన ఇతి పంథాః)

పంథాః	పంథానౌ	పంథానః
పంథానం	పంథానౌ	పథః
పథా	పథిభ్యాం	పథిభిః
పథే	పథిభ్యాం	పథిభ్యః
పథః	పథిభ్యాం	పథిభ్యః
పథః	పథోః	పథామ్
పథి	పథోః	పథిషు

ఏవం మంథాః [కవ్వము]

నకారాంతః పుంలింగ ఋభుక్షిన్ శబ్దః [ఇంద్రుడు].

[ఋభూన్ దేవాన్ క్షిపతి కర్మణా ప్రేరయతీతి ఋభుక్షాః)

ఋభుక్షాః	ఋభుక్షాణౌ	ఋభుక్షాణః
ఋభుక్షాణం	ఋభుక్షాణౌ	ఋభుక్షః

బుభుక్షా	బుభుక్షిభ్యాం	బుభుక్షిభిః
స-బుభుక్షి	బుభుక్షోః	బుభుక్షిషు

నకారాంతః పుంలింగః పఞ్చన్ శబ్దో నిత్యబహువచనాంతః

(ఐదుగురు)

పఞ్చ, పఞ్చ, పఞ్చభిః, పఞ్చభ్యః, పఞ్చభ్యః, పఞ్చానాం, పఞ్చసు.

ఏవం - సప్త - నవ - దశ

నకారాన్తః పుంలిఙ్గోఽష్టన్ శబ్దో నిత్యబహువచనాన్తః. ఎనమండ్రు

ప్ర- అష్టౌ-అష్ట-ద్వి- అష్టౌ- అష్ట- తృ- అష్టాభిః - అష్టభిః
చ - అష్టాభ్యః, అష్టభ్యః - పం - అష్టాభ్యః - అష్టభ్యః-
ష -అష్టానాం - స - అష్టాసు - అష్టసు

రేఫాంతః పుంలింగ శ్చతుర్ శబ్దో నిత్యబహువచనాంతః

(నలుగురు)

చత్వారః - చతురః - చతుర్భిః - చతుర్భ్యః - చతుర్భ్యః -
చతుర్ణామ్ చతుర్షు.

షకారాంతః పుంలింగ ష్షట్ఛబ్దో నిత్యబహువచనాంతః (ఆరుగురు)

షట్, షట్, షడ్భిః, షడ్భ్యః, షడ్భ్యః, షణ్ణామ్, షట్సు.

షకారాన్తః పుల్లిఙ్గో దోశ్శబ్దః (బాహువు)

(దమ్యతే అనేన ఇతి దోః)

దోః	దోషౌ	దోషః
తృ-దోషా	దోర్భ్యాం	దోర్భిః
స-దోషి	దోషోః	దోష్షు

ఏతదర్థకో దోషన్ శబ్దో రాజన్ శబ్దవత్.

సకారాన్తః పుంలిఙ్గః పుంస్ శబ్దః (పురుషుఁడు).

[పునాతి పవిత్రీయతి కులమితి పుమాన్]

పుమాన్	పుమాంసౌ	పుమాంసః
హే పుమన్	హే పుమాంసౌ	హే పుమాంసః
పుమాంసమ్	పుమాంసౌ	పుంసః
పుంసా	పుమ్భ్యామ్	పుమ్భిః
ష-పుంసః	పుంసోః	పుంసామ్
పుంసి	పుంసోః	పుంస్సు

సకారాన్తః పుంలిఙ్గః ఉశనశ్శబ్దః (శుక్రుఁడు)

[వష్టి ఇచ్ఛతి దైత్యశ్రేయ ఇతి ఉశనాః]

ఉశనాః	ఉశనసౌ	ఉశనసః
హే ఉశనన్ హే ఉశనః హే ఉశన	హే ఉశనసౌ	హే ఉశనసః

శేషం వేధశ్శబ్దవత్.

సకారాన్తః పుంలిఙ్గో అనేహశ్శబ్దః (కాలము).

[నాహన్యత ఇతి అనేహా]

అనేహా	అనేహసౌ	అనేహసః

శేషం వేధశ్శబ్దవత్.

ఏవం పురుదంసా.

హకారాన్తః పుంలిఙ్గో ధుక్ఛబ్దః (పిదికెడువాఁడు).

[దోగ్ధీతి ధుక్]

ధుక్	దుహౌ	దుహః
తృ-దుహా	ధుగ్భ్యామ్	ధుగ్భిః
స-దుహి	దుహోః	ధుక్షు

హకారాన్తః పుంలింగో విశ్వవాట్ఛబ్దః (జగద్భర్త).

[విశ్వం వహతీతి విశ్వవాట్]

విశ్వవాట్	విశ్వవాహౌ	విశ్వవాహః
విశ్వవాహమ్	విశ్వవాహౌ	విశ్వౌహః
విశ్వౌహా	విశ్వవాడ్భ్యామ్	విశ్వవాడ్భిః
ష-విశ్వౌహః	విశ్వౌహోః	విశ్వౌహామ్
స-విశ్వౌహి	విశ్వౌహోః	విశ్వవాట్సు

ఏవం ప్రష్ఠవాట్, రాజవాట్ ఇత్యాదయః.

హకారాన్తః పుంలిఙ్గ స్తురాషాట్ఛబ్దః (ఇంద్రుఁడు).

[తురం వేగం సహత ఇతి తురాసాట్]

తురాషాట్	తురాసాహౌ	తురాసాహః
తురాసాహమ్	తురాసాహౌ	తురాసాహః
తురాసాహా	తురాషాడ్భ్యామ్	తురాషాడ్భిః
ష-తురాసాహః	తురాసాహోః	తురాసాహాం
స-తురాసాహి	తురాసాహోః	తురాషాట్సు

హకారాన్తః పుంలింగో౽నడుచ్ఛబ్దః (ఎద్దు)

[అనః శకటం వహతీతి అనడ్వాన్]

అనడ్వాన్	అనడ్వాహౌ	అనడ్వాహః
హే అనడ్వన్	హే అనడ్వాహౌ	హే అనడ్వాహః
అనడ్వాహమ్	అనడ్వాహౌ	అనడుహః
అనడుహా	అనడుద్భ్యామ్	అనడుద్భిః
ష-అనడుహః	అనడుహోః	అనడుహామ్
అనడుహి	అనడుహోః	అనడుత్సు

ఇతి హలన్త పుంలింగ విశేషశబ్దాః.

——

అథ హలంత స్త్రీలింగ విశేషశబ్దాః

ప్రాచీ - ఉదీచీ - అనూచీ - విష్వద్రీచీ - దేవద్రీచీ - సర్వద్రీచి - తిరశ్చీ - ఇత్యాకారేణాఞ్చుధాత్వన్తా గౌరీశబ్దవద్రూపం లభన్తే.

పఞ్చ-సప్త-నవ-దశ-అష్టా-షట్ - ఏతేలింగత్రయేపి సరూపాః.

పకారాన్తః స్త్రీలిఙ్గో౽ప్శబ్దో నిత్యబహువచనాన్తః [నీళ్ళు].

ఆపః-అపః-అద్భిః-అద్భ్యః-అపాం-అప్సు

శేషాన్తస్త్రీలింగశ్చతుర్శబ్దో నిత్యబహువచనాన్తః (నలుగురు)

చతస్రః-చతస్రః - చతసృభిః - చతసృభ్యః - చతసృభ్యః - చతసృణాం-చతసృషు.

షకారాన్తస్స్త్రీలింగ సజూశ్శబ్దః (కూడిపొందినది).

(సహ జుషతే ప్రీణాతి ఇతి సజూః)

సజూః	సజుషౌ	సజుషః
తృ-సజుషా	సజూర్భ్యామ్	సజూర్భిః
స-సజుషి	సజుషోః	సజూష్షు

సకారాన్తస్స్త్రీలింగ ఆశీశ్శబ్దః (ప్రార్థన).

(ఆశిష్యన్తే మంగళాని యయా సా ఆశీః)

ఆశీః	ఆశిషౌ	ఆశిషః
తృ-ఆశిషా	ఆశీర్భ్యామ్	ఆశీర్భిః
స-ఆశిషి	ఆశిషోః	ఆశీష్షు

హకారాన్త స్త్రీలింగ ఉపానచ్ఛబ్దః (పాదుక).

(ఉపానహ్యతే పాదయోరితి ఉపానత్)

ఉపానత్	ఉపానహౌ	ఉపానహః
తృ-ఉపానహా	ఉపానద్భ్యామ్	ఉపానద్భిః
స-ఉపానహి	ఉపానహోః	ఉపానత్సు

ఉష్ణిక్ఛబ్దో ధుక్ఛబ్దవత్.

ఇతి హలన్తస్త్రీలింగ విశేషశబ్దాః.

అథ హలన్త నపుంసకలింగ విశేషశబ్దాః.

ప్రాక్ఛబ్ద స్వాక్ఛబ్దవత్. ఏవం పరాగాదయః.

చకారాన్త నపుంసకలింగః ప్రత్యక్ఛబ్దః (వేఱైనది).

ప్రత్యక్	ప్రతీచీ	ప్రత్యఞ్చి

పునస్తద్వత్ ; శేషం పుంవత్.

ఏవం సమ్యగాదయః.

చకారాన్త నపుంసకలింగోఽన్వక్ఛబ్దః (అనుసరించునది).

అన్వక్	అనూచీ	అన్వఞ్చి

పునస్తద్వత్; శేషం పుంవత్.

చకారాన్తనపుంసకలింగ ఉదక్ఛబ్దః (ఉత్తరముననున్నది).

ఉదక్	ఉదీచీ	ఉదఞ్చి

పునస్తద్వత్ ; శేషం పుంవత్.

చకారాన్త నపుంసకలింగ స్తిర్యక్ఛబ్దః-(అడ్డమైనది)

తిర్యక్	తిరశ్చీ	తిర్యఞ్చి

పునస్తద్వత్ శేషంపుంవత్ ఇత్యాద్యూహ్యం

చకారాన్త నపుంసకలింగ అహన్ శబ్దః (దినము).

(నజహాతి పరిత్యాగమనమితి అహః)

అహః	అహ్నీ / అహనీ	అహాని
తృ-అహ్నా	అహోభ్యామ్	అహోభిః
స-అహ్ని / అహని	అహ్నోః	అహస్సు

రేఫాన్త నపుంసకలింగో వార్శబ్దః (నీరు).

(అపవారయతి నిమ్నోన్నతమితి వాః)

వాః	వారీ	వారి
తృ-వారా	వార్భ్యామ్	వార్భిః
స-వారి	వారోః	వార్షు

రేఫాన్త నపుంసకలింగ శ్చతుర్శబ్దో నిత్యబహువచనాన్తః

చత్వారి-చత్వారి-శేషం పుంవత్

సకారాన్త నపుంసకలిగో ధనుశ్శబ్దః (విల్లు).

(ధన్యతే పార్థ్యతే ధనుః)

ధనుః	ధనుషీ	ధనూంషి
తృ-ధనుషా	ధనుర్భ్యామ్	ధనుర్భిః
స-ధనుషి	ధనుషోః	ధనుష్షు

సకారాన్త నపుంసకలింగ శ్శోచిశ్శబ్దః (కాంతి).

(శోచయతీతి శోచిః)

శోచిః	శోచిషీ	శోచీంషి
తృ-శోచిషా	శోచిర్భ్యామ్	శోచిర్భిః
స-శోచిషి	శోచిషోః	శోచిష్షు

ఏవం రోచిః ఇత్యాదయః.

ఇతి హలన్త నపుంసకలింగ విశేషశబ్దాః.

——

అవ్యయాని

లింగవిభక్తివచనశూన్యాన్యవ్యయాని- తాని ద్వేధా- ప్రతిపదోక్తాని, లాక్షణికానిచేతి - తత్ర సూత్రకృతా స్వరాది చాది ప్రాద్యూర్యాది సాక్షాత్ప్రభృత్యాదిరూపేణ స్వతో నిపాతితాని ప్రతిపదోక్తాని- తాన్యమరకోశావ్యయవర్గే ద్రష్టవ్యాని.

తత్ర కానిచి ద్విభక్తిప్రతిరూపకాణి యథా
వాం యువామర్థే, 'గేయే కేన వినీతౌ వాం'.

అస్తి	సత్తాయాం- అస్తిమాన్=ధనికః, ఆస్తికః= పరలోకోఽస్తీతిజ్ఞానవాన్, అస్య లింగాంతత్వేఽప్రాతిపదికత్వాత్తద్ధితానాపత్తిః.
అస్మి	అహమర్థే. అస్మి వచ్మి అహం వచ్మీత్యర్థః.
ఆహ	ఉవాచేత్యర్థే
ఆస	బభూవేత్యర్థే

ఏవం చిరాదిత్యాదీనా మప్యర్థబాధాద్యాపత్త్యా అవ్యయత్వ మవశ్యాంగీకరణీయం.

శాస్త్రప్రసిద్ధాన్యవ్యయాని లాక్షణికాని-తాని త్రేధా. అవ్యయీభావ కృదంత తద్ధితాంతభేదాత్.

అవ్యయీభావో యథా - ఉపకృష్ణం - అపదిశం - మధ్యేస ముద్రం - శాకప్రతి - ప్రతిపురుషం - ఆబాలం - ఇత్యాదయః - ఇమే సప్రపంచం సమాసనిరూపణగ్రంథే నిరూపయిష్యంతే.

అవ్యయత్వాపాదకకృత్ప్రత్యయా యథా

తుమున్ - క్త్వాచ్ - ల్యప్ - ణముల్ - ఏతదంతా స్యవ్యయాని.

తుమున్ ప్రత్యయాన్తా యథా	భవితుమ్ - యాతుమ్ - గన్తుం - కర్తుం - భోక్తుం ఇత్యాది.
క్త్వాచ్ ప్రత్యయాన్తా యథా	కృత్వా - దృష్ట్వా - భక్త్వా - బుద్ధ్వా - బద్ధ్వా - త్యక్త్వా ఇత్యాది.
ల్యప్ ప్రత్యయాన్తా యథా	సంతర్ప్య - అధిగత్య - విహస్య - విహాయ - విధాయ - ప్రయుజ్య ఇత్యాది.
ణముల్ ప్రత్యయాన్తా యథా	స్మారంస్మారం - పాయంపాయం - చోరంకారం - ఇత్థంకారం - కథంకారం - యావజ్జీవం - ఉదరంపూరం ఇత్యాది.

అవ్యయత్వాపాదకతద్ధితప్రత్యయా యథా —

ఆం, వతిః, తసిల్, త్రల్, హః, అత్, దా, ర్హిల్, అధునా, దానీం, ద్యస్, ఉత్, ఆరిః, సమసణ్, ఏద్యవి, ద్యః, ఏద్యుస్, ద్యుస్, థాల్, థముః, అస్తాతిః, అసిః, అత సుచ్, అస్తాతిలుక్, రిల్, రిష్టాతిల్, ఆతిః, ఏనప్, ఆచ్, ఆహి, థా, ధ్యముఞ్, ధముఞ్, ఏధాచ్, కృత్వసుచ్, సుచ్, సుఞ్లుక్, శస్, తసిః, చ్విః, సాతిః, త్రా, డాచ్ ఏతదన్తా స్త్వవ్యయాని.

ఆమ్- నితరామ్-నితమామ్-సుతరామ్-సుతమాం-పచతితరామ్ - పచతితమామ్.

వతిః - బ్రాహ్మణవత్ - మధురావత్ - చైత్రవత్.

తసిల్ - సర్వతః- పూర్వతః - కుతః.

త్రల్ - సర్వత్ర - కుత్ర - యత్ర.

హః - ఇహ - కుహ.

అత్ - క్వ

దా - సర్వదా - ఏకదా - అన్యదా-కదా-యదా-తదా.

ర్హిల్ - ఏతర్హి-కర్హి-యర్హి-తర్హి.

అధునా- అధునా.

దానీం- ఇదానీం, తదానీం.

ద్యస్- సద్యః=సమానేఽహని.

ఉత్ - పరుత్ =పూర్వవత్సరే.

అరి- పరారి=పూర్వతరవత్సరే.

సమసణ్ - ఐషమః=అస్మిన్వత్సరే.

ఏద్యవి- పరేద్యవి=పరస్మిన్నహని.

ద్యః- అద్య=అస్మిన్నహని.

ఏద్యుస్- పూర్వేద్యుః, అన్యేద్యుః, అన్యతరేద్యుః, ఇతరేద్యుః, అధరేద్యుః, అపరేద్యుః, ఉభయేద్యుః, ఉత్తరేద్యుః.

ద్యుస్- ఉభయద్యుః.

థాల్ - సర్వథా, యథా, తథా.

థముః- ఇత్థం, కథం.

అస్తాతిః- పురస్తాత్, పరస్తాత్, అధస్తాత్, అవస్తాత్, అపరస్తాత్, అవరస్తాత్.

అసిః- పురః, అధః, అవః.

అతసుచ్- దక్షిణతః, ఉత్తరతః, పరతః, అవరతః.

అస్తాతిలుక్, ప్రాక్, ప్రత్యక్, ఉదక్.

రిల్ - ఉపరి.

రిష్టాతిల్ - ఉపరిష్టాత్.

ఆతిః- పశ్చాత్, ఉత్తరాత్, అధరాత్, దక్షిణాత్.

ఏనప్- ఉత్తరేణ, అధరేణ, దక్షిణేన.

ఆచ్- దక్షిణా-ఉత్తరా.

ఆహి- దక్షిణాహి-ఉత్తరాహి.

ధా- ఏకధా-ద్విధా-త్రిధా-చతుర్ధా-పఞ్చధా-షోఢా-సప్తధా-బహుధా.

ధ్యముఞ్ ఐకధ్యం.

ధముఞ్ ద్వైధం-త్రైధం.

ఏధాచ్- ద్వేధా-త్రేధా.

కృత్వసుచ్- పఞ్చకృత్వః-షట్కృత్వః.

సుచ్ - ద్విః-త్రిః-చతుః.

సుజ్లుక్ - సకృత్.

శస్ - బాహుశః-అల్పశః-ద్విశః-త్రిశః-మాషశః-
ప్రస్థశః.

తసిః - కృష్ణతః-అర్జునతః-ఆదితః- అన్తతః-సర్వతః-
వర్ణతః.

చ్విః - కృష్ణీ భవతి,గఙ్గీ స్యాత్.

సాతిః - అగ్నిసాత్ భవతి,విప్రసాత్ కరోతి.

త్రా - విప్రత్రాకరోతి, దేవత్రా,మనుష్యత్రా.

డాచ్ - పటపటా కరోతి,భద్రా కరోతి.
ప్రియా కరోతి-సుఖా కరోతి

ఇత్యవ్యయాని.

సమాస కుసుమావళిః

సంస్కృతభాషయందుఁ బ్రయోగింపఁబడెడు సుబంతములు వ్యస్తపదములుగాను సమాసపదములుగాను ఉండును.

సమాస మనఁగా: అనేకపదంబుల నేకపదంబుగాఁ గలిపి పలుకుట. సమాసంబులు సంక్షేపఁబుగా నాఱువిధంబులు. అవి యే వన:

సమాసములు	వానిలోఁ గల భేదములు.
౧. తత్పురుషసమాసము	౮
౨. కర్మధారయసమాసము	౭
౩. ద్విగుసమాసము	౨
౪. బహువ్రీహిసమాసము	౭
౫. అవ్యయీభావసమాసము	౨
౬. ద్వంద్వసమాసము	౪

ఏతదంతర్గత నిశేషసమాసంబు లేవనిన:— అలుక్సమాసము, గతిసమాసము, నిత్యసమాసము, అసమర్థసమాసము, కృదాతివృత్తులు ఇత్యాదులు.

సమాసార్థము నెఱిఁగించెడివాక్యంబునకు విగ్రహంబని సంజ్ఞ.

శ్లో॥ భూనాయకం వా ధననాయకం వా
భజన్ భువం వా ధన మేతి లోకే
త ద్విఘ్ననాథం న భజామి కింతు
సహస్రశ స్త్వం ప్రణమామి నిత్యం.

శ్రీమత్పాణినిసూత్రాణి సమాలోచ్య యథామతి,
బాలవ్యుత్పత్తయే కుర్మ స్సమాసకుసుమావళిం॥

తత్పురుషసమాసనిరూపణం.

తత్పురుషోఽష్టవిధోఽభూత్ప్రథమాదివిభక్తి నఞ్ కృత్తై ర్భేదైః
ఉత్తరపదజనితార్థో ముఖ్యస్త్వత్రేతి పండితైః ఖ్యాతః.

ప్రథమా తత్పురుషః.

అమృతం రహో పిబద్దైత్యస్తం వైకుంఠో ద్విధా చ్ఛినత్,
రాహు రుత్తరకాయో స్య పూర్వకాయో భవద్ధ్వజః॥

ఉత్తరః కాయస్య ఉత్తరకాయః-పూర్వః కాయస్య పూర్వకాయః(అర్ధం పిప్పల్యాః అర్ధపిప్పలీ) ఇత్యేవమాదయః.

ద్వితీయా తత్పురుషః.

దుఃఖాతీతో భవ త్యేవ యది కృష్ణశ్రితో జనః
అథవాఽన్నబుభుక్షుస్స్యా ముహూర్తసుఖమశ్నుతే

దుఃఖ మతీతో-దుఃఖాతీతః, కృష్ణం శ్రితః-కృష్ణశ్రితః, అన్నం బుభుక్షుః- అన్నబుభుక్షుః, ముహూర్తం సుఖమ్- ముహూర్తసుఖం, ఖట్వా మారూఢః-ఖట్వారూఢః, ఇత్యాదయః.

తృతీయా తత్పురుషః.

మాసావర స్త్వం ఖలు మాసపూర్వ
స్త్వహం తు విద్యానిపుణో నితాన్తమ్
ఇతీవ సంసద్యపి బాడబానాం
పరస్పరం వాక్కలహో బభూవ.

మాసేన అవరః-మాసావరః, మాసేన పూర్వః, మాసపూర్వః, విద్యయా నిపుణః, విద్యానిపుణః, వాచా కలహః, వాక్కలహః, పిత్రా సదృశః, పితృసదృశః ఇత్యేవమాదయః

చతుర్థీ తత్పురుషః

గృహీ భూతబలిం దత్తే గోసుఖం తు కృషీవలః । దత్తే యష్టా యూపదారు కుండలాష్టాపదం బుధః॥ భూతేభ్యో బలిః భూతబలిః- గవే సుఖం గోసుఖం- యూపాయ దారు యూపదారు- కుండలాయ అష్టాపదం కుండలాష్టాపదం- గవే హితం గోహితం - ఇత్యేవమాదయః.

పఞ్చమీ తత్పురుషః.

పూర్వం చోరభయం ప్రాప్య వ్యాఘ్రభీత స్తతః పరమ్
సుఖాపేతో జన స్సమ్య గరణ్యే నివసే త్కథమ్.

చోరాద్భయం చోరభయం, వ్యాఘ్రాత్ భీతః, వ్యాఘ్రభీతః, సుఖాత్ అపేతః సుఖాపేతః, వృక్షాత్ పతితః వృక్షపతితః, ఇత్యేవ మాదయః.

షష్ఠీ తత్పురుషః

అధికం రాజపురుష స్సేవ్య స్సర్వమహాన్ యతః । వృక్షమూల ముపాశ్రిత్య జపతో దేవపూజకాత్॥ రాజ్ఞః పురుషః రాజపురుషః - సర్వేషాం మహత్తరః సర్వమహాన్, వృక్షస్య మూలం వృక్షమూలం, దేవానాం పూజకః దేవపూజకః, వృక్షస్య ఛాయా వృక్షచ్ఛాయం, ఇత్యేవమాదయః.

సప్తమీ తత్పురుషః.

ప్రాశ్యాన్న మీశ్వరాధీనం స్థాలీపక్వం తు మానవః
వర్త్మన్యాతపశుష్క స్సన్ దానశౌణ్డః కథం భవేత్.

ఈశ్వరే అధీనమ్ ఈశ్వరాధీనమ్, స్థాల్యాం పక్వం స్థాలీపక్వమ్, ఆతపే శుష్కః ఆతపశుష్కః, దానే శౌణ్డః

దానశౌణ్డః, సాంకాశ్యే సిద్ధః సాంకాశ్యసిద్ధః ఇత్యేవ మాదయః

నఞ్ తత్పురుషః

అజ్ఞానా త్పాప మాప్నోతి పాపా దబ్రాహ్మణో భవేత్ ।
తస్మా దిచ్ఛంతి త త్త్యక్తు మభవాయైవ పండితాః ॥

న జ్ఞానం అజ్ఞానం, న బ్రాహ్మణః అబ్రాహ్మణః, న భవః అభవః, (న అశ్వః అనశ్వః) ఇత్యేవమాదయః.

కర్మధారయసమాసనిరూపణమ్.

కవిభి స్సప్తవిధ స్స్యా దిత్యేవం కర్మధారయః కథితః,
తత్పురుషా స్తర్హ్యా వా త్తద్వత్ప్రాధాన్య మీరితం చాస్య
విశేషణం పూర్వపదే విశేష్యం
తథోభయ త్రాపి విశేషణం చ,
యస్యోపమానం పరత స్తథాద్యే
సంభావనా చాప్యవధారణా చ.

విశేషణపూర్వపదకర్మధారయః.

నీలోత్పలాని నారీణాం నయనానీవ రేజిరే
కంపితా న్యల్పవాతేన సత్సరస్సు స్థితాన్యహో ।

నీలాని చ తాని ఉత్పలాని చ నీలోత్పలాని, అల్ప శ్చాసౌ వాతశ్చ అల్పవాతః, సంతి చ తాని సరాంసి చ సత్సరాంసి, (రమ్యా చ సా లతా చ రమ్యలతా) ఇత్యేవమాదయః.

విశేష్యపూర్వపదకర్మధారయః

ఉదీక్ష్య యస్య మాతఙ్గా ఘనా ఇతి మనీషయా
మయూరవ్యంసకా హృష్టా నన్నృతు స్తం నృపం భజే

వ్యంసకా శ్చ తే మయూరా శ్చ మయూరవ్యంసకాః, ఖసూచి శ్చాసౌ వైయాకరణ శ్చ వైయాకరణఖసూచిః, ఇత్యేవ మాదయః.

విశేషణోభయపదకర్మధారయః

పుంసాం స్నాతానులిప్తానా మన్నం భోజ్యోష్ణమేవ హి।
పథ్య మిత్య బ్రవీ ద్వైద్య శ్శాస్త్రే నిశ్చప్రచం వచః॥

స్నాతా శ్చ తే అనులిప్తా శ్చ స్నాతానులిప్తాః, భోజ్యం చ తత్ ఉష్ణం చ, భోజ్యోష్ణం నిశ్చితం చ తత్ ప్రచితం చ నిశ్చప్రచం, ఇ త్యేవ మాదయః.

ఉపమానోత్తరపదకర్మధారయః.

రామోఽయం పురుషవ్యాఘ్ర స్సంవృతః కపికుఞ్జరైః,
హనిష్యతి బలా ద్యుద్ధే రావణం రాక్షసర్షభమ్.

పురుషో వ్యాఘ్ర ఇవ పురుషవ్యాఘ్రః, కపయః కుఞ్జరా ఇవ-కపికుఞ్జరాః, రాక్షసః ఋషభ ఇవ రాక్షసర్షభః, కవి ర్వరావ ఇవ కవివరాహః ఇత్యేవ మాదయః.

ఉపమానపూర్వపదకర్మధారయః.

కౌముదీ విశదా ఖ్యాతి యా వాణీ రతిసున్దరీ,
లతాతన్వీ సదా ద ద్యా త్సా ద్రాక్షామధురాం గిరం

కౌముదీవ విశదా కౌముదీవిశదా, రతి రివసున్దరీ రతిసున్దరీ, లతేవ తన్వీ లతాతన్వీ, ద్రాక్షేవ మధురా ద్రాక్షామధురా, ఘన ఇవ శ్యామః ఘనశ్యామః, ఇత్యేవమాదయః.

సంభావనాపూర్వపదకర్మధారయః

తమాలవృక్షై రభిత స్సంవృతో విన్ధ్యపర్వతః,
బమ్భరై స్సకలై ర్దృష్టో దూరా ద్గజమనీషయా

తమాలా ఇతి వృక్షాః తమాలవృక్షాః- విన్ధ్య ఇతి పర్వతః విన్ధ్యపర్వతః - గజ ఇతి మనీషా గజమనీషా - మే ఘు ఇతి ఛలం మేఘచ్ఛలమ్ - ఇత్యేవ మాదయః.

అవధారణ పూర్వపదకర్మధారయః.

మనీషాసలిలై ర్యుక్తిరత్నై ర్వాక్కల్పనోర్మిభిః,
యశ స్సరిద్భి స్సంవన్నో భాత్యయం కవిసాగరః.

మనీషా ఏవ సలిలాని మనీషాసలిలాని, యుక్తయ ఏవ రత్నాని యుక్తిరత్నాని, కల్పనా ఏవ ఊర్మయః క ల్పనోర్మయః, యశాం స్యేవ సరితః యశస్సరితః, కవిరేవ సాగరః కవిసాగరః, వినయ ఏవ ధనం వినయధనమ్, ఇత్యేవ మాదయః,

ద్విగుసమాసనిరూపణమ్.

స చైకవద్భా వ్యనేకవద్భావీతి ద్విధా ద్విగుః,
కర్మధారయఏవాస్యా ప్యన్తర్భావో బుధై ర్మతః.

ఏకవద్భావీద్విగుః

పఞ్చవట్యా సమం క్షేత్రిం త్రిలోక్యాం నహి విద్యతే
తత్రి పఞ్చగవం దత్త్వా జన శ్శ్రీవపదం వ్రజేత్.

పఞ్చానాం వటానాం సమాహారః పఞ్చవటీ, త్రి యాణాం లోకానాం సమాహారః త్రిలోకీ, పఞ్చానాం

గవాం సమాహారః పఞ్చగవమ్, త్రయాణాం భువనానాం సమాహారః త్రిభువనమ్ ఇత్యేవ మాదయః.

అనేకపదాభ్యాం ద్విగుః

యుద్ధేషు విబుధా స్సర్వే బాడబా శ్చాధ్వరే ష్వపి,
గాయన్తి యం కార్యసిద్ధ్యై భజే షాణ్మాతురం ముదా

షణ్ణాం మాతౄణాం అపత్యం పుమాన్ షాణ్మాతురః, అష్టసు కపాలేషు సంస్కృతః పురోడాశః అష్టాకపాలః, ఇత్యేవ మాదయః.

బహువ్రీహిసమాసనిరూపణమ్.

సప్తభి రాఖ్యాభి ర్వా విఖ్యాతో యస్సవై బహువ్రీహిః
అన్యపదార్థో ముఖ్యః కథితో విబుధై ర్బహువ్రీహౌ
ద్వాభ్యాం పదభ్యాం బహుభిః పదై ర్వ
స్సంభూయ భవే త్సా పదయోః పదాగ్రే,
యా స్సా భవ త్పూర్వపదే సహ శ్చ
దిగన్తరాళ వ్యతిహారలక్ష్మ్యై.

ద్విపద బహువ్రీహిః

ప్రాప్తాగ్ని మేవ మిషు మూఢరథా నథాశ్వం
స్తూణీర ముద్ధృతశరం చ వహన్ జవేన,
రుద్రోఽపి వీరవపుషా స పురో బిభేద
దైత్యై శ్చ దత్తపను రేణ మహాబల స్సన్.

ప్రాప్తః అగ్ని ర్యం సః ప్రాప్తాగ్నిః, ఊఢో రథః, యస్మై

స్తే ఊఢరథాః, దత్తః పశుః యస్మై సః దత్తపశుః, ఉద్ధృతాః శరాః యస్మాత్ సః ఉద్ధృతశరః, మహత్ బలం యస్య సః మహాబలః, వీరాః పురుషాః యాసు తాః వీరపురుషాః. ఇత్యేవమాదయః.

బహుపదబహువ్రీహిః

నీలోజ్జ్వలవపుః పాతు శ్రీమత్పీతామ్బరో హరిః,
యస్య ప్రియా దాక్షా ఽభూ ద్దివ్యసున్దరవిగ్రహా.

నీల ముజ్జ్వలం చ వపుః యస్య సః నీలోజ్జ్వలవపుః, శ్రీమత్ పీతమ్ అమ్బరం యస్య సః శ్రీమత్పీతామ్బరః, దివ్యః సున్దరః విగ్రహః యస్యాః సా దివ్యసున్దరవిగ్రహా, ఇత్యేవమాదయః.

సంఖ్యోభయపదబహువ్రీహిః.

కాననేఽస్మిన్న హో రాజన్ ద్విత్రా రాయాసితా జనైః,
లభ్యన్తే పఞ్చషా నాగా ఇత్యూచు ర్వలినః ప్రభుమ్.

ద్వౌ వా త్రయో వా-ద్విత్రాః, పఞ్చ వా షడ్వా-పఞ్చషాః, త్రయో వా చత్వారో వా-త్రిచతురాః, ఇత్యేవ మాదయః.

సంఖ్యోత్తరపదబహువ్రీహిః.

బ్రాహ్మణాః కతి వా రుద్రా నదన్త మితి సంఖ్యయా,
కుశల స్త్వేకయా యుక్త్యా వదే దుపదశా ఇతి.

దశానాం సమీపే యే సన్తి తే ఉపదశాః, ఏకాదశానాం సమీపే యే సన్తి తే ఉపైకాదశాః. ఇత్యేవమాదయః.

సహపూర్వపదబహువ్రీహిః

సకలా స్సహసంతానా స్సకలా అపి బాడబాః,
శ్రోత్రియ స్స్వస్తి మహీపాయ సహపుత్రాయ సన్తతమ్.

కలాభి స్సహ వర్తన్త ఇతి సకలాః, సంతానై స్సహ వర్తన్త ఇతి సహసంతానాః, పుత్రేణ సహ వర్తత ఇతి సహపుత్రః. ఇత్యేవ మాదయః.

దిగన్తరాళ లక్షణ బహువ్రీహిః.

విద్యు దుత్తరపూర్వాయా మమోఘా మారుతో౽థవా,
యది దక్షిణపూర్వాయాం వృష్టిర్నైవ భవే త్తదా.

ఉత్తరస్యా శ్చ పూర్వస్యా శ్చ దిశో ర్య దన్తరాళం సా ఉత్తరపూర్వా, దక్షిణస్యా శ్చ పూర్వస్యా శ్చ దిశో ర్యదన్తరాళం సా దక్షిణపూర్వా. ఇత్యేవ మాదయః.

వ్యతిహారలక్షణబహువ్రీహిః.

బాహుబాహవి కేషాం చి న్ముష్టీముష్ట్యభృతం తథా
కేశాకే శ్యభవ ద్యుద్ధం వానరాణాం చ రక్షసామ్.

బాహుభి ర్బాహుభి శ్చ గృహీత్వేదం యుద్ధం ప్రవృత్తం బాహుబాహవి, ముష్టిభి ర్ముష్టిభి శ్చ ప్రహృత్యేదం యుద్ధం ప్రవృత్తం ముష్టీముష్టి, కేశేషు కేశేషు గృహీత్వేదం యుద్ధం ప్రవృత్తం కేశాకేశి. ఇత్యేవ మాదయః.

అవ్యయీభావ సమాస నిరూపణమ్.

యస్యాభవ త్పూర్వపదే౽వ్యయస్య
నామ్నో విధానా ద్ద్వివిధం చ లక్ష్మ,

పూర్వః పదార్థోఽపి చ యత్ర ముఖ్య
స్తమవ్యయీభావ ముదాహరామః.

అవ్యయపూర్వపదావ్యయీభావః.

భో రాజన్ ప్రత్యహం భూయా ద్యథాశక్త్యధిబాడబమ్,
భక్తి స్తథా స్తు సంభద్రం నిష్పాప ముపలోచనమ్.

అహ న్యహని ప్రత్యహమ్, శక్తి మనతిక్రమ్య యథాశక్తి, బాడబేషు అధి అధిబాడబం, భద్రాణాం సమృద్ధిః సంభద్రం, పాపానా మభావో నిష్పాపం, లోచనయో స్సమీపే ఉపలోచనం. ఇత్యేవ మాదయః.

నామపూర్వపదావ్యయీభావః.

సూపస్యాపి భోజనే యస్య సూపప్రతి న యుజ్యతే,
శాకప్రత్యథవాఽన్యేభ్యః కథం దాస్యతి స ప్రభుః.

సూపస్య లేశః సూపప్రతి, శాకస్య లేశః శాకప్రతి. ఇత్యేవ మాదయః.

ద్వన్ద్వసమాస నిరూపణమ్.

అస్మిన్ సమాసే ప్రాధాన్య ముభయోః స్యాత్ పదార్థయోః
సహి ద్వన్ద్వ శ్చతుర్ధా స్యా ద్బుధై రితి వినిశ్చితః.
ఇతరేతరయోగాఖ్య స్సమాహారాహ్వయ స్తథా,
ద్వాభ్యాం పదాభ్యాం బహుభి రుభా చేతి చతుర్విధః.

ద్విపదేతరేతరయోగద్వన్ద్వః.

యయో ర్బలేన సమితౌ నిహతౌ కంసరావణౌ,
సూర్యాచన్ద్రమసో ర్వంశ్యౌ రామకృష్ణా వహం భజే.

కంస శ్చ రావణశ్చ కంసరావణౌ, సూర్య శ్చ చన్ద్రమా
శ్చ సూర్యాచన్ద్రమసౌ, రామ శ్చ కృష్ణ శ్చ రామకృష్ణౌ
ఇ త్యాదయః.

బహుపదేతరేతరయోగద్వన్ద్వః.

వాపీకూపతటాకానాం మహతాం స్థాపనా దపి,
ధర్మార్థకామమోక్షాశ్చ సిధ్యన్తే నాత్ర సంశయః.

వాపీ చ కూప శ్చ తటాక శ్చ వాపీకూపతటాకాః, ధర్మ శ్చ అర్థ శ్చ కామశ్చ మోక్షశ్చ ధర్మార్థకామమోక్షాః, ఘటశ్చ పటశ్చ కుడ్యంచ ఘటపటకుడ్యాని. ఇ త్యేవమాదయః.

ద్విపదసమాహారద్వన్ద్వః.

శీతోష్ణం సుఖదుఃఖం వా సహతే యో వర్తతే సదా,
నియమ్య వాక్త్వచం సమ్యక్స హి యోగీతి కథ్యతే.

శీతం చ ఉష్ణంచ తయో స్సమాహారః శీతోష్ణమ్, సుఖం చ దుఃఖం చ తయో స్సమాహారః సుఖదుఃఖమ్, వాక్చ త్వక్చ తయో స్సమాహారః వాక్త్వచమ్. ఇ త్యేవమాదయః.

బహుపదసమాహారద్వన్ద్వః.

ఢక్కామృదఙ్గపటహం యస్య దధ్వాన మన్దిరే,
అశ్వహస్తిరథం యస్య భావుకం తస్య భూభృతః.

ఢక్కా చ మృదఙ్గ శ్చ పటహ శ్చ తేషాం సమాహారః ఢక్కామృదఙ్గపటహమ్, అశ్వశ్చ హస్తీచ రథశ్చ తే

షాం సమాహారః - అశ్వహస్తిరథమ్, పాణిశ్చ పాదశ్చ గ్రీ
వాచ తేషాంసమాహారః - పాణిపాదగ్రీవమ్. ఇత్యేవమా
దయః.

అలుక్సమాసః.

కణ్ఠేకాలం స్మరన్నేవ జనుషాన్ధో హృదిస్పృశ్,
వాచోయుక్తిం వదన్ జీవ త్యన్తికాదాగతం ప్రితి.

కణ్ఠే కాలో యస్య సః - కణ్ఠేకాలః, జనుషా అన్ధః-
జనుషాంధః, హృది స్పృశతీతి - హృదిస్పృక్, వాచః
యుక్తిః-వాచోయుక్తిః, అన్తికాత్ ఆగతః, అన్తికాదాగతః,
పశ్యతో హరతీతి - పశ్యతోహరః ఇత్యేవ మాదయః.

గతిసమాసః.

సాక్షాత్కృత్య హరిం సమ్యగలంకృత్య పురం ప్రభో,
తిరస్కృత్య రిపూన్ స్వాహీ పురస్కృత్య ద్విజాన్ భువమ్.

సాక్షాత్ కృత్వా - సాక్షాత్కృత్య, అలం కృత్వా-
అలంకృత్య, తిరః కృత్వా- తిరస్కృత్య, ఊరీ కృత్వా- ఊరీ
కృత్య. ఇత్యేవ మాదయః.

నిత్యసమాసః.

కుమ్భకార స్తన్తువాయో లోహకారక ఏవ చ,
శ్రేణయోఽన్యేఽపి సంస్థాప్యాః పార్శ్వే గ్రామస్య యత్నతః.

కుమ్భం కరోతీతి - కుమ్భకారః, తన్తుం వయతీతి-
తన్తువాయః, లోహం కరోతీతి-లోహకారః, తాపిఞ్ఛేన సం
కాశాః - తాపిఞ్ఛనిభాః ఇత్యేవ మాదయః.

శాలాతురీయేణ మహాత్మనా హి
సర్వే సమర్థా విహితా స్సమాసాః,
తేషూపయుక్తా విహితా స్తథాఽస
మర్థం తథా జ్ఞాపకసిద్ధ ముచ్మః.

అసమర్థసమాసః.

తను ముద్ధూళయన్ మర్త్యః శివభాగవతో యది,
అరిషడ్వర్గత స్తస్య భయం నాస్తి కదా చ న.

భగవతి భక్తః-భాగవతః, శివే భాగవతః-శివభాగవతః, షణ్ణాం వర్గః - షడ్వర్గః, అరీణాం షడ్వర్గః-అరిషడ్వర్గః, సూర్యం న పశ్యంతీ త్యసూర్యంపశ్యాః, ఇ త్యేవ మాదయః.

ప్రాయిక మేషాం కథితం ప్రాధాన్యం చాతిమాలాదా,
దన్తోష్ఠే ద్విత్రాదా నైత త్సూపప్రతీ త్యాదా.

మాలా మతిక్రాన్తః-అతిమాలః, దన్తశ్చ ఓష్ఠశ్చ తయోః సమాహారః - దన్తోష్ఠమ్, ద్వౌవా త్రయో వా-ద్విత్రాః, సూపస్య లేశః-సూపప్రతి.

కృదాదివృత్తయః.

కృ త్తద్ధిత సనాద్య స్తథాతుభ్య శ్చైకశేషతః,
సమాసా దపి విద్వద్భిః కథితాః పఞ్చవృత్తయః.

కృద్వృత్తిః.

భక్తానా మపి మర్త్యానా మమరాణా మథాపి వా,
సంపాదయతి యా జ్ఞానం తాం వాచం ప్రణమామ్యహం.

భజన్త ఇతి - భక్తాః, మ్రియన్త ఇతి - మర్త్యాః, న

మ్రియన్త ఇతి- అమరాః, జ్ఞాయతేఽనే నేతి-జ్ఞానం, ఉచ్యత ఇతి - వాక్.

తద్ధితవృత్తిః.

మానుషా నాదితేయాన్వా పీడయంతో భువి స్థితాః,
యే దైతేయా స్తా న్నిహన్తుం జాతో దాశరథిః స్వయం.

మనో రపత్యాని పుమాంసో - మానుషాః, అదితే రపత్యాని పుమాంసః - ఆదితేయాః, దితే రపత్యాని పుమాంసో-దైతేయాః, దశరథ స్యాపత్యం పుమాన్-దాశరథిః, పులస్త్యస్య గోత్రాపత్యం పుమాన్-పౌలస్త్యః, ఇత్యేవ మాదయః.

సనాద్యన్తధాతువృత్తిః.

యః పాస్పర్ధీతి వా లోకాన్ దేవై ర్వైరాయతే సదా,
రాక్షసస్య వినాశాయ తస్య పుత్రీయతు ప్రభుః.

అతిశయేన స్పర్ధతే పాస్పర్ధీతి. వైర మాచరతి వైరాయతే, పుత్త్రి మాత్మన ఇచ్ఛతు పుత్రీయతు. ఇత్యేవ మాదయః.

ఏకశేషవృత్తిః.

సర్వేషా మపి లోకానాం పితరౌ యౌ సనాతనౌ,
విదితౌ పాలనా చ్చిత్తే తౌ శివౌ సతతం భజే.

మాతా చ పితా చ పితరౌ, సనాతనీ చ సనాతనశ్చ సనాతనౌ, విదితా చ విదితశ్చ విదితౌ, సాచ సచ తౌ, శివా చ శివ శ్చ శివౌ.

సమాసవృత్తిః.

సమాసవృత్తి స్సర్వేషు సమాసేషు నిరూపితా,
పరార్థ స్యాభిధానం హి వృత్తి రి త్యభిధీయతే.
దూరా న్మాత్సర్య ముత్సార్య వాత్సల్యా న్మత్కృతామిమాం,
పశ్యన్తు విబుధాః సర్వే సమాసకుసుమావళిం.
శ్రీమద్ద్యుమన్దిరకులామ్బుధి పూర్ణచన్ద్రి
శ్రీసర్వమంగళ మసీపికృతా సలీలం,
ఏషా సమాసకుసుమావళి రాబ్జతారం
జీయా త్కృపానిధిసదాశివసత్ప్రిసాదాత్.

సమాసకుసుమావళి స్సమాప్తా.

ధాతవః

ధాతువుల సంజ్ఞావిశేషములు.

లట్-లిట్-లుట్-లృట్-లేట్-లోట్-లఙ్-లిఙ్- లుఙ్-లృఙ్- అనుభేదములచే లకారంబులు పది తెఱంగులై విలసిల్లుచున్నవి.

అందు; లేట్- అనునది వేదములయందుఁ దప్ప తక్కిన చోట్ల ప్రియోగింపఁబడదు.

ఏధాతువులకు, తిప్-తస్ - ఝి; సిప్-థస్-థ; మిప్-వస్-మస్ - అనునివి లకారాదేశంబు లగునో; ఆధాతువులు పరస్మైపదు లనంబడును.

ఏధాతువులకు, త - ఆతామ్-ఝ; థాస్-ఆథామ్-ధ్వమ్;ఇట్-వహి-మహిఙ్. అను నివి లకారాదేశంబు లగునో; ఆధాతువు లాత్మనేపదు లనంబడును.

ఏధాతువులకు నీ చెప్పంబడిన ద్వివిధాదేశంబులు గలుగునో; ఆధాతువులు ఉభయపదు లనంబడును.

ఈత్రివిధధాతువులకు ప్రథమ మధ్య మోత్తను పురుష సంజ్ఞలును; అందు, ఏక ద్వి బహు వచన సంజ్ఞలును, భూ ధాతుప్రథమలకారంబునందుంబోలె అంతటను తెలియవలయును.

పరస్మైపదీ -భూ సత్తాయామ్.

వర్తమానే లట్.

ఏ.	ద్వి.	బ.
ప్ర-భవతి	భవతః	భవన్తి
మ-భవసి	భవథః	భవథ
ఉ-భవామి	భవావః	భవామః

భూతానద్యతన పరోక్షే లిట్.

ప్ర-బభూవ	బభూవతుః	బభూవుః
మ-బభూవిథ	బభూవథుః	బభూవ
ఉ-బభూవ	బభూవివ	బభూవిమ

అనద్యతన భవిష్యతి లుట్.

ప్ర-భవితా	భవితారౌ	భవితారః
మ-భవితాసి	భవితాస్థః	భవితాస్థ
ఉ-భవితాస్మి	భవితాస్వః	భవితాస్మః

భవిష్యతి లృట్.

ప్ర-భవిష్యతి	భవిష్యతః	భవిష్యన్తి
మ-భవిష్యసి	భవిష్యథః	భవిష్యథ
ఉ-భవిష్యామి	భవిష్యావః	భవిష్యామః

విధ్యాద్యాశీష్షు లోట్.

ప్ర-భవతు, భవతాత్	భవతామ్	భవన్తు
మ-భవ, భవతాత్	భవతమ్	భవత
ఉ-భవాని	భవావ	భవామ

అనద్యతన భూతే లఙ్.

ప్ర-అభవత్	అభవతామ్	అభవన్
మ-అభవః	అభవతమ్	అభవత
ఉ-అభవమ్	అభవావ	అభవామ

విధ్యాదిషు లిఙ్.

ప్ర-భవేత్	భవేతామ్	భవేయుః
మ-భవేః	భవేతమ్	భవేత
ఉ-భవేయమ్	భవేవ	భవేమ

ఆశీషి లిఙ్.

ప్ర-భూయాత్	భూయాస్తామ్	భూయాసుః
మ-భూయాః	భూయాస్తమ్	భూయాస్త
ఉ-భూయాసం	భూయాస్వ	భూయాస్మ

భూతే లుఙ్.

ప్ర-అభూత్	అభూతాం	అభూవన్
మ-అభూః	అభూతం	అభూత
ఉ-అభూవం	అభూవ	అభూమ

లిఙ్నిమిత్తే క్రియాతిపత్తౌ లృఙ్.

ప్ర-అభవిష్యత్	అభవిష్యతాం	అభవిష్యన్
మ-అభవిష్యః	అభవిష్యతం	అభవిష్యత
ఉ-అభవిష్యం	అభవిష్యావ	అభవిష్యామ

ఆత్మనేపదీ - ఏధ వృద్ధౌ.

వర్తమానే లట్.

ప్ర-ఏధతే	ఏధేతే	ఏధన్తే
మ-ఏధసే	ఏధేథే	ఏధధ్వే
ఉ-ఏధే	ఏధావహే	ఏధామహే

భూతానద్యతన పరోక్షే లిట్.

ప్ర-ఏధాఞ్చక్రే	ఏధాఞ్చక్రాతే	ఏధాఞ్చక్రిరే
మ-ఏధాఞ్చకృషే	ఏధాఞ్చక్రాథే	ఏధాఞ్చకృఢ్వే
ఉ-ఏధాఞ్చక్రే	ఏధాఞ్చకృవహే	ఏధాఞ్చకృమహే

పు-ఏధామ్బభూవ	ఏధామ్బభూవతుః	ఏధామ్బభూవుః
మ-ఏధామ్బభూవిథ	ఏధామ్బభూవథుః	ఏధామ్బభూవ
ఉ-ఏధామ్బభూవ	ఏధామ్బభూవివ	ఏధామ్బభూవిమ
పు-ఏధామాస	ఏధామాసతుః	ఏధామాసుః
మ-ఏధామాసిథ	ఏధామాసథుః	ఏధామాస
ఉ-ఏధామాస	ఏధామాసివ	ఏధామాసిమ

అసద్యతన భవిష్యతి లుట్

పు-ఏధితా	ఏధితారౌ	ఏధితారః
మ-ఏధితాసే	ఏధితాసాథే	ఏధితాధ్వే
ఉ-ఏధితాహే	ఏధితాస్వహే	ఏధితాస్మహే

భవిష్యతి లృట్

పు-ఏధిష్యతే	ఏ ష్యేతే	ఏధిష్యన్తే
మ-ఏధిష్యసే	ఏధిష్యేథే	ఏధిష్యధ్వే
ఉ-ఏధిష్యే	ఏధిష్యావహే	ఏధిష్యామహే

విధ్యా ద్యాశీష్షు లోట్.

పు-ఏధతామ్	ఏధేతామ్	ఏధన్తామ్
మ-ఏధస్వ	ఏధేథామ్	ఏధధ్వమ్
ఉ-ఏధై	ఏధావహై	ఏధామహై

అనద్యతన భూతే లఙ్.

పు-ఐధత	ఐధేతామ్	ఐధన్త
మ-ఐధథాః	ఐధేథామ్	ఐధధ్వం
ఉ-ఐధే	ఐధావహి	ఐధామహి

విధ్యాదిషు లిఙ్.

ప్ర-ఏధేత	ఏధేయాతాం	ఏధేరన్
మ-ఏధేథాః	ఏధేయాథాం	ఏధేధ్వం
ఉ-ఏధేయ	ఏధేవహి	ఏధేమహి

ఆశిషి లిఙ్.

ప్ర-ఏధిషీష్ట	ఏధిషీయాస్తాం	ఏధిషీరన్
మ-ఏధిషీష్ఠాః	ఏధిషీయాస్థాం	ఏధిషీధ్వం
ఉ-ఏధిషీయ	ఏధిషీవహి	ఏధిషీమహి

భూతే లుఙ్.

ప్ర-ఐధిష్ట	ఐధిషాతాం	ఐధిషత
మ-ఐధిష్ఠాః	ఐధిషాథాం	{ ఐధిఢ్వం ఐధిధ్వం
ఉ-ఐధిషి	ఐధిష్వహి	ఐధిష్మహి

లిఙ్నిమిత్తే క్రియాతిపత్తౌ లృఙ్.

ప్ర-ఐధిష్యత	ఐధిష్యేతాం	ఐధిష్యన్త
మ-ఐధిష్యథాః	ఐధిష్యేథాం	ఐధిష్యధ్వం
ప్ర-ఐధిష్యే	ఐధిష్యావహి	ఐధిష్యామహి

———

ఉభయపదీ - రాజృ దీప్తౌ.

లటి — రాజతి - రాజతే.

లిట్.

ప్ర-రరాజ	రరాజతుః రేజతుః	రరాజుః రేజుః
మ-రరాజిథ రేజిథ	రరాజథుః రేజథుః	రరాజ రేజ
ఉ-రరాజ	రరాజివ రేజివ	రరాజిమ రేజిమ
ప్ర-రేజే	రేజాతే	రేజిరే

ఇత్యాది.

లుటి మధ్యమే — రాజితాసి - రాజితాసే, లృటి — రాజిష్యతి - రాజిష్యతే, లోటి — రాజతు - రాజతాం, లఙి — అరాజత్ - అరాజత, విధిలిఙి — రాజేత్ - రాజేత, ఆశీర్లిఙి — రాజ్యాత్ - రాజిషీష్ట, లుఙి — అరాజీత్, అరాజిష్ట, లృఙి — అరాజిష్యత్ - అరాజిష్యత.

ఇత్యేవం బాలానాం ధాతుస్వరూపసరణిః ప్రదర్శితేతి విద్వచ్ఛిఖామణయో విదాంకుర్వన్తు.

జ్ఞానానన్దమయం దేవం నిర్మలస్ఫటికాకృతిమ్,
ఆధారం సర్వవిద్యానాం హయగ్రీవ ముపాస్మహే.

శ్రీరామాయణసఙ్గ్రహః.

బాలకాణ్డః.

శ్రీసీతారామపాదాబ్జా న్యభివాద్య తనో మ్యహం, సుఖబోధాయ బాలానాం శ్రీరామాయణసఙ్గ్రహం. ౧. ప. ఆసీ దయోధ్యానగరీ దేశే కోసలనామని, తస్యాం శ్లాఘ్యగుణ శ్శ్రీమాన్ రాజా దశరథోఽవసత్. ౨. గ. తస్య కౌసల్యేతి సుమిత్రేతి కైకేయీతి చ తిస్రో భార్యా బభూవుః. ౩ గ. తాసు. ౪.ప. కౌసల్యా సుషువే రామ మభిరామగుణాకరం, శ్రీరామభక్తిభరితం భరతం కేకయాత్మజా.౫ ప. అథ లక్ష్మణశత్రుఘ్నౌ ప్రసూయేతాం సుమిత్రయా, ఏతే కుమారా శ్చత్వారో వ్యవర్ధన్త దినే దినే. ౬. గ. దశరథస్తు చౌలోపనయనాదీ న్యథాకాలం విధాయ విధివ దధీత నిఖిలవిద్యా నుపాధ్యాయైః కారయత్. ౭. గ. కదాచి దథ యాతుధానవిధ్వంస్యమాన సత్త్రపరిత్రాణాయ విశ్వామిత్రనామా ముని రుపగమ్య దశరథ మయాచత రామం సలక్ష్మణం. ౮. ప. ప్రాహిణో న్మునిసంత్రాసా త్ప్రియా వపి సుతౌ నృపః, స రాజపుత్రా వనయ దటవీం కథయన్ కథాః. ౯. ప. సత్యప్యరణ్యసఞ్చారే శ్రమ స్యానుదయాయ సః, ఉపాదిశ త్త

రో ర్విద్యే బలా మతిబలా మపి. ౧౦. గ. వనమధ్యే గచ్ఛ
తో ర్మే తేషాం పదవీం తాటకా నామ రాక్షసీ రురోధ. ౧౧.
గ. స్త్రియ మపి జగదపకారిణీం తాం దాశరథి ర్గాధితన
యానుమత్యా వ్యాపాదయామాస. ౧౨. ప. అస్త్రాణి జృ
మ్భకాదీని తపస్విని తస్మా స్తతః, ఉపదిశ్య ప్రవిశ్య స్వ మా
శ్రమం కుర్వతి క్రతుం. ౧౩. ప. శూరౌ సుబాహుమారీ
చౌ శైలశోణితవర్షిభిః, రక్షోభి స్సహ సంక్షోభం చక్రతు
స్తాటకాసుతౌ. ౧౪. గ. దశరథాత్మజ స్తు మాతరిశ్వాస్త్రేణ
మారీచ మపాంపతౌ నిపాత్య సుబాహు ప్రముఖకోణపగణ
మేకేనైవ బాణేన లీలయైవ సూదయామాస. ౧౫. గ. వి
శ్వామిత్ర స్తు నిరంతరాయం పరిసమాప్య సప్తతంతుం రఘు
సుతాయ జనకసుతాం ప్రదాపయిషు ర్మిథిలాం ప్రతి ప్రతస్థే.
౧౬. ప. రామపాదరజస్సంగా త్ప్రకృతిం గతయా పథి, అహ
ల్యయా గౌతమస్య జాయయాఽయ మపూజ్యత. ౧౭. గ. త
దను మిథిలాం ప్రవిశ్య పరిగృహీతాతిథ్యే కౌశికే నిజాగమనకా
రణ మావేదయతి జనకేన ప్రదర్శితం శివశరాసనం దశరథా
త్మజో బభంజ. ౧౮. ప. శతానంద స్తు జనకో దూతై స్త్వరిత
గామిభిః, ఆహ్వయ ద్దశరథం సకుటుంబపురోధసం. ౧౯. ప.
అథోత్తమే ముహూర్తే స రామాయ ధరణీసుతాం, సీతా
మదా దాత్మసుతా మూర్మిళాం లక్ష్మణాయ చ. ౨౦. గ. అ
థ నిజానుజస్య కుశధ్వజస్య తనుజే మాండవీశ్రుతకీర్తి భరతశ
త్రుఘ్నాభ్యాం చ దత్వా శుభేఽహని వివాహ మకరోత్.

౨౧.ప. అథానురూపజాయాభి రుపేతైస్తైస్సహైవ స్వకం, ప్రతస్థే కోసలపతి స్సాకేతనగరం నిజం. ౨౨. ప. జిగీషయాఽఽగతం రామం భార్గవం రఘువంశజః, రామో జిగాయ జయిన మాలిలింగ నృప స్సుతం. ౨౩. ప. అథ ప్రవిశ్య నగరం సాకేతం రఘునందనః, సీతయా రమమాణస్సన్ సమ్మోదం సమవిందత. ౨౪. ఇతి బాలకాణ్డః.

అయోధ్యాకాణ్డః.

ప. తతో భరతశత్రుఘ్నౌ తాతాదేశేన జగ్మతుః, యుధాజిదభిధానస్య మాతులస్య పురం ప్రతి. ౧.ప. రామాభిషేచనం కర్తుం యతమానం మహీపతిం, మంథరాకులితస్వాంతా కైకేయీ దుర్వచోఽబ్రవీత్. ౨. గ. యది త్వం సత్యసంగరోఽసి శమ్బరసంగరసముదీరితవరయుగళే ప్రథమస్య ఫలం రామస్య వనవాసం ద్వితీయస్య భరతాభిషేచనం చ విధేహి. ౩. గ. నైవం యది విష ముపభుజ్య పశ్యత స్తవ ప్రాణాంస్త్యజామీతి. ౪. ప. ఇదం పరుష మాకర్ణ్య మూర్ఛితో నృపతి ర్భువి, పపాత వజ్రనిర్భిన్నపక్షః పర్వతరాడివ. ౫. ప. అపత్యప్రీతో నృపతి శ్చిరేణ ప్రాప్య చేతనామ్, కైకేయీం ప్రార్థయామాస రామస్య పురవర్తనమ్. ౬.ప. బహుధా ప్రార్థ్యమానాపి సా ముమోచ న చాగ్రహమ్, నిమమజ్జ మహీజాని రపారే శోకసాగరే. ౭. ప. వనం గచ్ఛామి తాతేతి ప్రణమ్యాపృచ్ఛ్య రాఘవః, సాకం సౌమిత్రిసీతాభ్యాం సమారురుక్ష ద్ర

త్యదంతరే సువర్ణహరిణవర్ష్మధారిమారీచసహాయః పరివ్రాజక
భూమికాచ్ఛాదితో రఘుశార్దూల పర్ణశాలాభ్యర్ణ మాజగా
మ. ౯. ప. ఘూపాఘుసంతం హరిణం సౌవర్ణం ప్రేక్ష్య మైథి
లీ, ఆనీయ దేహి నాథేతి ప్రేషయ త్ప్రాణవల్లభమ్. ౧౦
ప. దూరంగత స్త మసురం క్రియయా విభావ్య వివ్యాధ శాత
విశిఖేన రఘుప్రవీరః, చుక్రోశ దాశరథి వత్స మృగో హ
తో౽స్మి హా లక్ష్మణానుజ సఖే సఖి మైథిలీతి. ౧౧. ౫. తేనా
ర్తనాదేన విపన్న పరిత్రాతార మపి త మాపన్నం విజ్ఞాయ
దేవరం ప్రేషితవతీం దశరథస్నుషాం దశవదనో బాహుభి ర్వి
జరథ మారోప్య తత్పక్షపాతేన యోద్ధు మభియాతస్య జటా
యుషః పక్షపాతం విధాయ లంకాం ప్రాప్య శ్యశోక వనికా
యా మేనా మతిభయంకర రాక్షసీపరిస్పృతాం స్థాపయాంబభూ
వ. ౧౩. ప. అథ న్యాయాంతే మనుజ మాలో క్యాదివ్యగ్న
మానసః, సీతా మపశ్య న్నుటజే వ్యలప ద్రాఘువ స్తతః ౧౪
ప. సీతాపతి ర్ధరణిజా మథ మార్గమాణ శ్శీర్ణపత్రీక ముది
తాశరరాజకృత్యమ్, సంస్కృత్య గృధ్రనృపతిం వికృతం కబం
ధం కృత్వా విశోష మమలామ్బు మవాప పంపాం౧౫.

ఇత్యారణ్యకాణ్డః

కిష్కిన్ధాకాణ్డః

ప. తతః కపి ర్వాలిభయా న్నిలీన స్సుగ్రీవనామా చిర

ఋశ్యమూకే కోదండతూణీరధరౌ కుమారౌ దృష్ట్వా బిభ్యా యాగ్రిమభ్యర్థ్యనుత్వా. ౧. వ. చికీర్షు రేతస్య హితం హనూమాన్ ధృత్వా పరివ్రాజకభూమికాం ద్రాక్, గత్వా సమానీయ నరేన్ద్రపుత్రౌ మైత్రీ మతాసీత్ ప్లవగాధిపస్య. ౨. గ. తతఃపర మన్యోన్యవినివేదిత భూతపూర్వనిజకథౌ కపినరవరౌ పరస్పరవైరివధాయ విరచితసంగరౌ బభూవతుః. ౩. వ. సుగ్రీవవిస్రంభకృతేన దుందుభే శ్శరీర ముత్సార్య పదాంగుళీనఖాత్, సప్తాపి సాలా న్గిరినాగలోకా న్బిభేద బాణేన బిడౌజసా సమః. ౪. వ. తతః ప్రతీతః కపిపార్థివ ఽసౌ వృషాంకపుత్రోగ్రాసమం న్యయుక్షత్, భ్రాత్రో స్త్రయో ర్భేద మనాప్నువానో బభూవ తూష్ణీం భరతాగ్రజన్మా. ౫. గ. అథ స రఘు కులతిలకో వాలిబాహుసహిష్ణుతయా కాందిశీక ముహాగ్రిపాతశా దవనాత్స్రీవం సుగ్రీవం సుమమాలాలంకృతగ్రీవం విధాయ వధాయ వాలినో విధ త్స్వైరయోధన మితి పున ర్న్యయూయుజత్. ౬. వ. తథా కుర్వతి సుగ్రీవే తరుస్కంధతిరోహితః, జఘాన రామో బాణేన వాలినం జయశాలినమ్. ౭. వ. తారా వలీముఖగణా స్తారేయ స్తత్సేన స్నుతః, భర్తృ నేతృ పితృ భ్రాతృ దుఃఖేన వ్యలప చ్చిరమ్. ౮. గ. తదను నిర్వర్తితసంగరో రఘుధురంధరః పురందరతనయ స్యౌర్ధ్వదైహికం కృతవంతం కపిపార్థివం త మభిషిచ్య రాజ్యే మాల్యవతి గిరౌ వతివాహయాంచకార వర్షాదివసాన్. ౯. గ. తతో రాజ్య సౌఖ్యానుభవప్రమత్తం మర్కటపతిం సౌమిత్రి ర్భీషయిత్వా రామస్ని

మానే భవా న్రఘుపతిం సహ లక్ష్మణేన నా కేష్యతే యది
భవాసు త్వరాసు రేవమ్, సందిశ్య నల్కాదశయా పీడితం ము
హుర్ముహుం చూడామణిం కపివరస్య కరే దదౌ సా. ౧౦. గ. అ
థ గమనాయ తదనుమతి ముపాప్య నిజాగమన మధురావని
జానే స్వబోధయిషు రశోకవనికా మభఙ్క్షీత్. ౧౧. గ. విది
తోదంతైశ్చ పటుపటాయితదంతిస్య దశకంధర స్యాదేశేన స
మాగతా నశీతిసహస్రాణి కింకరా న్నామరాక్షసాన్ ప్రహ
స్తసుతం జంబుమాలినం పంచసేనాపతీ న్మంత్రిణాత్మజ మక్షం చ
పద్భి ర్ముష్టై ర్వాలేన పాదపై ర్గండోపలై స్తదాసితై రాయు
ధైశ్చ క్షణేన నిహత్య సంవర్త సమయసమవర్తీ వావతస్థే-
౧౨. ప. అథేంద్రజితా ద్రుహిణాస్త్రబద్ధో విమోచితో ఽ
భూచ్ఛణరజ్జుబద్ధైః, తథాపి కార్యాయ నిబద్ధవ త్కపిస్సభా
మగా ద్దాశరనాయకస్య. ౧౩. యుగ్మం. ప. తత్రి రాక్షస
శార్దూలై స్సేవిత స్యాశరేశితుః, సింహాసనా దుచ్ఛ్రితరే వాల
సింహాసనే స్థితః. గరప కస్త్వం కుతో ఽసి కుతో త్యః కిముద్దిశ్య
సమాగతః, ఇతి ప్రైతేయపతినా పృష్టః పావని రబ్రవీత్. ౧౪.
గ. అస్తి కశ్చన రామో నామ దైతేయ నిబర్హణ ప్రాచీనబ
ర్హిష స్సహాయస్య దశరథస్య జఠరాన్నిఖిలనిశాచర భక్షణా
య ధరణ్యా మవతీర్ణ స్తాటకాలనిదవక్ర్పీటయోనిః సుబా
హుమారీచప్రముఖపలాశన జాలతూల వాతూల స్సాపరాధ
విరాధవధవిధాయీ మండలికదర్పదర్పక ర్పణఖాము
వికారకారీ ఖరదూషణ ప్రముఖ రక్షోగణకక్షాశుశుక్షణి

వాంధకబంధ ప్రాణివిమోచనశ్చ ౧౫. గ. కించస్మరసి కిల ధ
నుర్గుణనిష్పందీకృత వింశతి భుజం వినిశ్వసద్వదన పరంపరం భ
వంత మపరి మేయవీర్యో ర్జునః కార్తవీర్యార్జునః కారాగారే
స్థాపయదితి. ౧౬. గ. తమపి విజితవతః పరశుధారయా క్షితి
మక్షత్రియా మేక వింశతికృత్వః కృతవతో జామదగ్న్యస్య గ
ర్వదహననిర్వాపయితాఽయమ్ ౧౭. అపిచ. గ. వ్యాప్తార్క్షః
కిముఖిల లోకాభినందనీయ బాహుబలశాలీ వాలీ స్వజిఘృక్ష
యో పేత్య పృష్ఠత స్సమాశ్లిష్టవంతం భవంత మజానాన ఇవ
వాలధినా తవశిరః కరపాదం నిశ్చలం నిర్బధ్య నిత్యకృత్యాను
ష్ఠానవశా చ్చతురర్ణవార్ణసి నిమజ్జయ్య సమాగచ్ఛ న్కి
ష్కింధాం కిమయం మహారాజస్య వాలధౌ జలనిధినిమజ్జనస
మయసంలగ్నో జలూకావిశేష ఇతి సవినయం విజ్ఞాపయద్భి
ర్వానరవరైః ప్రతిబోధితో ఘృణాభావం ధృతవానితి. ౧౮. గ.
తమపి ప్రియసుహృద స్సుగ్రీవస్య ప్రియతమాపహరణకోపే
నైకేనైవ రోపేణ కృతాంతనిశాంతాతిథీకృతవా నయం. ౧౯. ౨౦
గ. ఏవంవిధ స్స్వపురుషోత్తమో లంకా మిమాం భస్మసా త్క
ర్తు మాజ్ఞామాత్రం ప్రతీక్షమాణేన సుహృదాచ సుగ్రీవేణ
మదన్యవానరవరకోటిభి రుపాస్యమానేన సహ మహాంతం
మాల్యవంతం సానుమన్తం సురాలయం సురాధిపఇవాధివస
తి. ౨౧. గ. పురుషాధమస్త్వ భవా న్పంచాననయోః పురత
స్స్థాతు మశక్తో జంబుక ఇవ బహిర్గతయో స్తయో ర్మనుజసిం

హాయోః పరిగృహీతపరివ్రాజకభూమికః ప్రవిశ్య పర్ణశాలా
మనఘాం జనకనందినీ మచూచురత్ కిల. ౨౨. ప. తస్యా
మార్గగవేషణాయ కపిషు ప్రస్థాపితే ష్వేకకః స్తీర్త్వా౽హం
జలధిం ప్రవిశ్య నగరీం దృష్ట్వా విదేహాత్మజామ్, జ్ఞాతవ్యం భ
వతా మమాగమనమి త్యారామభంగం వ్యధాం వీరా నస్య
హానం రణేదశముఖ జ్ఞాతం కి మాద్యం తతః. ౨౩. ప. జా
యా విధేయే త్యమతి ర్భవా న్యా మిచ్ఛ త్యపాపాం రఘు
వీరపత్నీమ్, త్వత్ప్రాణవాతాహరణాయ జాతాం జానీహి
తాం కాలభుజంగకన్యామ్. ౨౪. ప. సఖా తేసుగ్రీవో హిత
మవద దార్యాం జనకజాం రఘుశ్రేష్ఠం రామం గమయ కరి
ణీం కుంజరమివ, నచే దేవం రామానుజశరశకలై ర్యాతునగరీ
భవే ద్విశ్వస్తానాం విలపనరవై ర్నాదితదిశా. ౨౫. ప. ఏవం
బ్రువాణస్య సమీరసూనో ర్వధం సమాజ్ఞాపయ దాశరేం
వ్రీః, దూతా న వధ్యా భువనేషు వీరై రితి న్యషేధ త్తమ
థో విభీషణః. ౨౬. వస్త్రైస్సంవేష్ట్య తైలేన సిక్త్వా సంయుజ్య
వహ్నినా, వాల మస్య దశగ్రీవః కారయామాస ఘోషణా
మ్. ౨౭·౨౮. విదితవృత్తాంతయా నితాంతతాంతయా ధరాసు
తయా, య ద్యహం పతివ్రతా శీతో భవ హనూమత, ఇతి
శాపితం నిజలాంగూలమోషదహంతం శిఖావంత మవేక్ష్య
శాఖామృగశ్రేష్ఠః ప్రహృష్టమనా శ్ఛిద్య బంధా న్నిష్పత్య
ఘోషయతో నిశాచరా న్భస్మీకృత్య కృత్స్నమవ రత్నాతేన వ…